

VODIČ ZA BESPLATNU PRAVNU POMOĆ

5	UVOD
7	I. PRAVO NA BESPLATNU PRAVNU POMOĆ KROZ PRIZMU PRISTUPAČNOSTI, POSLOVNE SPOSOBNOSTI, PRISTUPA INFORMACIJAMA I PRAVDI
10	II. PRAVNI POSTUPCI U KOJIMA SE PRUŽA BESPLATNA PRAVNA POMOĆ
15	III. PRAVNI OKVIR U OBLASTI PRUŽANJA BESPLATNE PRAVNE POMOĆI
15	III- 1 Međunarodni pravni okvir
22	III- 2 Pravni okvir Bosne i Hercegovine
25	IV. BESPLATNA PRAVNA POMOĆ U FBIH
58	V. KONTAKTI PRUŽATELJA BESPLATNE PRAVNE POMOĆI

UVOD

Pravo na pristup pravdi jedno je od osnovnih ljudskih prava koje mora biti omogućeno svim građanima, bez obzira na njihove fizičke, senzorne, intelektualne ili psihosocijalne sposobnosti. Da bi se ovo pravo ostvarilo, država je u obavezi osigurati pravnu pomoć bez troškova ili sa minimalnim troškovima. Upravo besplatna pravna pomoć u Bosni i Hercegovini omogućava svakom građaninu jednak pristup pravdi, u skladu sa zakonom.

Vodič je namijenjen prvenstveno osobama s invaliditetom, kako bi na jasan i razumljiv način dobile informacije o tome šta je besplatna pravna pomoć, ko ima pravo na nju, kako se podnosi zahtjev, koje dokumente je potrebno priložiti i druge važne informacije. Cilj je da osobe s invaliditetom znaju da imaju pravo na pravnu zaštitu i podršku, te da im bude omogućeno da to pravo ostvare bez dodatnih prepreka, u skladu sa njihovom voljom, preferencijama i u skladu sa Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom i drugim međunarodnim i domaćim propisima.

Vodič za besplatnu pravnu pomoć nastao je u okviru projekta "Besplatna pravna pomoć za osobe s invaliditetom" koji je podržalo Federalno ministarstvo rada i socijalne politike.

Prava postoje da bi da bi bila ostvarena, a ovaj vodič je korak bliže tome da pravda postane dostupna svima.

Besplatna pravna pomoć u Federaciji Bosne i Hercegovine regulirana je zakonima na nivou kantona. Odredbe ovih zakona su u većini ujednačene, sa malim izuzecima. Kada su u pitanju procedure i aktivnosti koji je potrebno poduzeti kako bi se ostvarila besplatna pravna pomoć, izdavaju se tri ključna koraka koja su sažeto prikazana u ovom odjeljku.

Korak 1.

Potrebno je obaviti razgovor sa pravnikom (pravni zastupnik) u zavodu za pružanje besplatne pravne pomoći. Na informativnom razgovoru potrebno je objasniti pravniku svoju situaciju i potrebu za pravnom pomoći. Pravni zastupnik poduzima sve radnje i u obavezi je da učestvuje u svim fazama postupka do njegovog okončanja. Stoga, ovaj razgovor je važan kako bi korisnik saznao po kojoj osnovi može dobiti besplatnu pravnu pomoć, koji oblik i postupak će biti određen ili nema osnova za dobijanje besplatne pravne pomoći. U skladu sa ovim saznanjima, korisnik će dobiti informaciju koju dokumentaciju treba pribaviti i podnijeti sa zahtjevom i potrebnim izjavama.

Korak 2.

Potrebno je prikupiti svu dokumentaciju navedenu u zahtjevu za pružanje besplatne pravne pomoći, u skladu sa saznanjima sa informativnog razgovora. Informativni razgovor može poslužiti da korisnik sazna gdje se određena dokumenta izdaju. Uz zahtjev, potrebno je da korisnik priloži svoju ovjerenu pisanu izjavu i ovjerenu pisanu izjavu svojih punoljetnih članova porodičnog domaćinstva o imovinskom stanju, kao i svoju ovjerenu pisanu izjavu i pisanu izjavu punoljetnih članova svog porodičnog domaćinstva o dopuštenju uvida u sve podatke o imovini i prihodima.

Korak 3.

Potrebno je popuniti i podnijeti zahtjev sa prikupljenom dokumentacijom i predati pravniku u službi za besplatnu pravnu pomoć. Prilikom podnošenja zahtjeva sa prikupljenom dokumentacijom, potrebno je obaviti razgovor sa pravnikom o daljim postupcima za rješavanje pravnog problema korisnika. Dalji postupci će zavisi i od dokumentacije kojom se dokazuje status (npr. da li je korisnik osoba kojoj je oduzeta poslovna sposobnost, da li je osoba s invaliditetom, da li je korisnik lošeg imovinskog stanja i drugo iz kriterija/uslova za dobijanje besplatne pravne pomoći).

Nakon svih ovih koraka, zavod za pružanje besplatne pravne pomoći će izdati rješenje o zahtjevu korisnika u kojem će biti naglašeno da li je određena djelimična naknada troškova postupka i za koje vrste troškova. Ukoliko je korisnik ostvario pravo na besplatnu pravnu pomoć, pravni zastupnik zavoda je dužan informirati ga o preduzetim radnjama u postupku i o svim drugim činjenicama relevantnim za tok i ishod konkretnog postupka. Rješenjem se donosi i eventualno otkazivanje odobrene pravne pomoći. Protiv rješenja korisnik ima pravo uložiti žalbu. Rokovi za ulaganje žalbe različiti su u različitim kantonima, te je stoga potrebno saznati te i ove informacije.

I. PRAVO NA BESPLATNU PRAVNU POMOĆ KROZ PRIZMU PRISTUPAČNOSTI, POSLOVNE SPOSOBNOSTI, PRISTUPA INFORMACIJAMA I PRAVDI

Svim ljudskim bićima pripadaju sva ljudska prava. Važno je podsjetiti se osnovnih karakteristika ljudskih prava:

- **LJUDSKA PRAVA SU UNIVERZALNA I VAŽE ZA SVAKOGA.**
Sva ljudska bića, bez obzira na to gdje žive, ko su, koje su rase, spola, jezika, religije, invaliditeta ili bilo koje druge osobine, imaju ista prava. Dužnost je svih država da promovišu i štite sva ljudska prava. Ovo je jedna od ključnih karakteristika ljudskih prava – **princip univerzalnosti ljudskih prava.**
- **LJUDSKA PRAVA SU NEOTUĐIVA**
Ljudska prava se ne mogu oduzeti ili odreći, niko nema pravo da drugome uskrati prava ili da se iz bilo kog razloga odrekne svojih prava. To je jedna od ključnih karakteristika ljudskih prava – **princip neotuđivosti ljudskih prava.**
- **LJUDSKA PRAVA SU NEDJELJIVA, MEĐUZAVISNA I POVEZANA**
Svim ljudskim bićima pripadaju sva ljudska prava. Garancija jednog ljudskog prava olakšava garanciju drugih. Isto tako, uskraćivanje jednog ljudskog prava često negativno utiče na uživanje ostalih prava. Države ne bi trebalo da budu u mogućnosti da biraju koje “kategorije” ljudskih prava su zagarantirane. Ovo je jedna od ključnih karakteristika ljudskih prava – **princip nedjeljivosti, međuzavisnosti i međusobne povezanosti ljudskih prava.**

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom (u daljem tekstu: Konvencija) najvažniji je međunarodni dokument koji priznaje da su osobe s invaliditetom ravnopravni nosioci ljudskih prava. Pozivanje na Konvenciju način je da podsjetimo društvo, institucije i pojedince da prava osoba s invaliditetom moraju biti poštovana, omogućena i zaštićena u svakodnevnom životu.

Svrha Konvencije je sprečavanje i ukidanje diskriminacije osoba s invaliditetom, a države koje su ratificirale Konvenciju obavezale su se da usvajaju zakone koji će zabraniti diskriminaciju i radnje koje diskriminiraju veliki broj osoba s invaliditetom, te koji će poštovati i uvažavati prava osoba s invaliditetom.

Važno je znati da Konvencija ne donosi neka nova prava za osobe s invaliditetom, već pojašnjava šta ljudska prava znače za ovu populaciju, te na koji način države potpisnice trebaju primijeniti i poštovati ta prava.

Prilikom čitanja, razumijevanja i primjene Konvencije, neophodno se voditi principom da su ljudska prava **nedjeljiva, međuzavisna i međusobno povezana**. Svaki član Konvencije treba tumačiti u kontekstu ostalih relevantnih članova, kako bi se osiguralo njihovo potpuno i dosljedno provođenje.

Konvenciju je neophodno primjenjivati i u procesu osiguranja i pružanja besplatne pravne pomoći.

Besplatna pravna pomoć jeste mehanizam koji omogućava **pravično suđenje i jednak pristup pravdi** pred sudovima i drugim nadležnim organima, bez troškova, ali pod određenim uslovima propisanim zakonom. Pravo na besplatnu pravnu pomoć pripada i osobama s invaliditetom. Međutim, da bi osobe s invaliditetom mogle pristupiti pravdi, potrebno je ostvariti nekoliko važnih preduslova.

Pravo na besplatnu pravnu pomoć, kojem je posvećen ovaj tekst, ne može biti djelotvorno ako osoba, kojoj je to pravo namijenjeno, ne može pristupiti informacijama, niti fizički pristupiti instituciji koja tu pomoć pruža. Dakle, **pristupačna informacija i komunikacija i pristupačan objekt nisu dodatna pogodnost, već neophodan uslov** za ostvarivanje ovog prava. Zbog toga, besplatnu pravnu pomoć treba posmatrati kroz pravo na pristupačnost, pravo na izražavanje mišljenja i pravo na jednakost pred zakonom.

Navedena tri prava koja su definirana Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom jesu: član 9. (Pristupačnost), član 12. (Jednakost pred zakonom) i član 21. (Sloboda izražavanja i pristup informacijama), **te zajedno čine osnovu za puno, ravnopravno i praktično ostvarivanje prava na besplatnu pravnu pomoć** za osobe s invaliditetom. Uz ova prava, izuzetno je važan i član 13. (Pristup pravdi), koji predstavlja ključnu tačku u ostvarivanju prava na besplatnu pravnu pomoć. U nastavku teksta opisano je kako su ta prava međusobno povezana i zašto nijedno od njih ne može biti posmatrano izolirano.

Član 9. Pristupačnost – Član 9. Konvencije zahtijeva da se prepoznaju i uklone barijere u prostorima i uslugama koje su otvorene i namijenjene javnosti. Nepristupačne informacije i komunikacija te nepristupačni objekti mogu predstavljati ozbiljnu prepreku u ostvarivanju poslovne sposobnosti osobama s invaliditetom. Zbog toga su države potpisnice Konvencije dužne da osiguraju pristupačnost svih procedura za ostvarivanje poslovne sposobnosti i svih pripadajućih informacija i komunikacije. Kada je u pitanju besplatna pravna pomoć, **to znači da pristup ovim službama treba biti osiguran ne samo fizički već i kroz pristupačne informacije, obrasce, upute i komunikaciju**, sve u skladu sa potrebama osoba s invaliditetom.

Osim opće pristupačnosti, država, kroz javnu službu besplatne pravne pomoći, ima obavezu pružiti neophodnu podršku i razumnu prilagodbu, koja podrazumijeva **svaku potrebnu i odgovarajuću promjenu ili prilagođavanje** koja se pravi kako bi se osobi s invaliditetom omogućilo da usluga besplatne pravne pomoći bude djelotvorna. Mjere razumne prilagodbe ne trebaju biti **nesrazmjerno opterećujuće**. Omogućavanje osobi koja koristi kolica za kretanje ulazak u prostorije, korištenje **lako razumljivog jezika ili znakovnog jezika** u komunikaciji s osobom s intelektualnim ili slušnim invaliditetom, davanje više vremena osobi za popunjavanje obrazaca ili pružanje podrške pri razumijevanju pravnih dokumenata, prevođenje važnih informacija u **pristupačne formate** – audiosnimci, Brajevo pismo, prilagođavanje prostora i komunikacije za osobe s autizmom, oštećenjima vida ili drugim teškoćama, neke su od mjera razumne prilagodbe.

Član 12. (Jednakost pred zakonom) – Osobe s invaliditetom imaju pravo da donose odluke o svom životu, da budu priznate pred zakonom i da slobodno izražavaju svoju volju. Kako bi se to osiguralo, države, potpisnice Konvencije, dužne su poštovati urođeno dostojanstvo, individualnu autonomiju, slobodu donošenja vlastitih izbora i nezavisnost osoba s invaliditetom. Poštivanje individualne autonomije znači da osobe s invaliditetom, na ravnopravnoj osnovi s drugima, imaju razumne životne izbore, bez odlučivanja u njihovo ime, one same mogu donositi vlastite odluke uz odgovarajuću podršku. To podrazumijeva i priznavanje njihove poslovne sposobnosti, što je definirano članom 12. Konvencije. Ovim se članom pozivaju države potpisnice, uključujući Bosnu i Hercegovinu, da priznaju poslovnu sposobnost osobama s invaliditetom, što bi im osiguralo da samostalno ili uz podršku donose odluke o svom životu i uživaju sva prava kao i svaka druga osoba: odlučuju o svojoj imovini, daju pristanak na liječenje, sklapaju brakove i autonomno odlučuju o ličnim pitanjima, odnosno učestvuju u svim pravnim procesima, sve u skladu s principom individualne autonomije.

Prava zagaranovana članom 12. usko su povezana s obavezama države u pogledu pristupačnosti (član 9), jer osobama s invaliditetom mora biti pružena odgovarajuća podrška i razumna prilagodba kako bi pravna pomoć koju dobijaju bila zasnovana na njihovom razumijevanju, volji i preferencijama – a ne na mišljenju drugih o tome šta je “u njihovom najboljem interesu”.

Član 21. (Sloboda izražavanja i mišljenja i pristup informacijama) – Član 21. Konvencija garantira osobama s invaliditetom pravo na izražavanje i davanje mišljenja, kao i pristup informacijama. Da bi osoba s invaliditetom mogla formirati i izraziti mišljenje, naročito kada se radi o odlukama koje se direktno tiču njenog života, neophodno je osigurati sve oblike komunikacije koje osoba koristi. To uključuje, između ostalog: znakovni jezik, Brajevo pismo, lako razumljiv i jednostavan jezik i tekst, korištenje asistivne tehnologije i drugih pristupačnih formata. Ovaj član također jasno propisuje da sve informacije namijenjene široj javnosti moraju biti dostupne i osobama s invaliditetom – i to u obliku koji odgovara konkretnoj osobi s invaliditetom.

Član 13. (Pristup pravdi) – *Države potpisnice osigurat će učinkovit pristup pravdi osobama s invaliditetom, ravnopravno s drugim osobama, uključujući osiguravanje pogodnosti primjerenih dobi, kako bi se olakšala njihova stvarna uloga kao direktnih i indirektnih učesnika, uključujući i ulogu svjedoka, u svim sudskim postupcima, uključujući istražni postupak i druge prethodne faze postupka.* Ovim članom države se obavezuju da osiguraju efektivan i ravnopravan pristup pravdi osobama s invaliditetom, uključujući obezbjeđivanje procesnih prilagodbi i podrške tokom svih pravnih postupaka. Član 13. direktno povezuje sva prethodna prava – pristupačnost, razumijevanje informacija i pravnu sposobnost – sa konkretnim učešćem u pravnim procesima. Pristup pravdi podrazumijeva ne samo fizičku i komunikacijsku pristupačnost pravosudnih institucija već i **dostupnost pravnih informacija u pristupačnim formatima, razumljive procedure**, kao i prisustvo **obučenih stručnjaka koji razumiju specifične potrebe korisnika**. U tom smislu, član 13. predstavlja osnovni pravni temelj koji garantira da pravo na pravnu pomoć ne ostane samo formalno, već i ostvarivo za sve, bez obzira na vrstu ili stepen invaliditeta.

Pravo na besplatnu pravnu pomoć za osobe s invaliditetom može biti ostvariva **samo ako su sve informacije o pravima, procedurama i obavezama dostupne u pristupačnim formatima i napisane na razumljiv način**. U suprotnom, osobe s invaliditetom ostaju uskraćene za ovu vrstu pomoći, ne zato što je ne žele koristiti, već zato što im sistem, kroz nepristupačne informacije, to onemogućava. U kontekstu besplatne pravne pomoći, nepristupačna informacija jednaka je njenom uskraćivanju

Ova tri člana – pristupačnost, informiranost i pravna jednakost – **zajedno čine neraskidivu osnovu za stvarnu primjenu prava na besplatnu pravnu pomoć, odnosno za poštivanje prava na pristup pravdi**. Nijedno od njih ne može se ostvariti bez ostala dva. Ako ne postoji fizička i informacijska pristupačnost (član 9), osoba neće moći dobiti informacije u pristupačnom formatu (član 21), a samim tim neće moći ni donositi informirane odluke i ostvariti poslovnu sposobnost (član 12). Odnosno, osoba neće moći u potpunosti ostvariti svoje pravo na besplatnu pravnu pomoć, jer pravo na pravdu (član 13), podrazumijeva mogućnost ravnopravnog učešća u pravnim procesima uz potrebne prilagodbe.

Uzevši u obzir sve dosad rečeno, Bosna i Hercegovina ima obavezu da **pregleda sve postojeće zakone i praksu**, te da ih uskladi s Konvencijom, kako bi osobama s invaliditetom bilo omogućeno **puno ostvarivanje prava na poslovnu sposobnost**, ali i **pristupačnost** kao osnovno ljudsko pravo. Bosna i Hercegovina obavezna je da kroz zakone i praksu osigura besplatnu pravnu pomoć osiguravajući prethodno navedeno.

II. PRAVNI POSTUPCI U KOJIMA SE PRUŽA BESPLATNA PRAVNA POMOĆ

U svakodnevnom životu, osobe s invaliditetom mogu se naći u različitim pravnim situacijama koje zahtijevaju učešće u postupcima pred državnim organima ili sudovima – od ostvarivanja svojih prava do zaštite ličnih interesa i dostojanstva.

Da bi ostvarili pravičan i jednak pristup pravdi, važno je razumjeti koje vrste pravnih postupaka postoje, kako funkcioniraju, i kada se može tražiti besplatna pravna pomoć.

Upravni postupak je postupak u kojem građani ostvaruju svoja prava pred državnim institucijama i javnim službama kao što su: centar za socijalni rad, općinska služba, zavod za zapošljavanje, fond zdravstvenog osiguranja. Po upravnom postupku ostvaruje se, naprimjer:

- lična invalidnina,
- ortopedski dodatak,
- dječiji dodatak,
- rješenje o upisu u registar osoba s invaliditetom,
- izdavanje dokumenata (lična karta, pasoš),
- ostvarivanje prava iz socijalne zaštite, zdravstva, boračke zaštite itd.

Upravni postupak ne vodi sud, već organ uprave.

Upravni spor je pravni postupak kojim se rješavaju sporovi između pojedinaca (fizičkih ili pravnih lica) i upravnih organa ili institucija. To je poseban oblik sudskog postupka koji se odnosi na osporavanje upravnih odluka ili radnji koje su donijete ili poduzete od strane upravnih organa.

Upravni spor ima za cilj zaštititi prava i interese pojedinaca od eventualne nepravilnosti, nezakonitosti ili zloupotrebe vlasti od strane upravnih organa. Ovo uključuje osporavanje odluka ili radnji, kao što su rješenja, dozvole, dozvoljeni uvjeti, sankcije ili drugi akti koji proizlaze iz administrativnog postupka ili imaju administrativni karakter.

Neki primjeri Upravnog spora:

Odbijanje prava na invalidninu – Osoba s invaliditetom pokrene upravni postupak, podnese zahtjev za **ličnu invalidninu**, ali organ (npr. Centar za socijalni rad) donese rješenje da zahtjev za priznavanje prava odbije. Nakon žalbe, viši upravni organ potvrdi prvostepenu odluku. Osoba sada može **pokrenuti upravni spor pred nadležnim sudom** i tražiti da sud preispita zakonitost odluka organa uprave.

Pogrešna procjena stepena invaliditeta – Komisija za ocjenu invalidnosti donese zaključak da osoba ima **manji stepen invaliditeta**, čime joj se uskraćuju neka prava ili dodaci. Ako se žalbom to ne ispravi, osoba može **tužbom protiv konačnog rješenje pokrenuti upravni spor pred nadležnim sudom**.

Neodobravanje asistenta u nastavi – Roditelj djeteta s invaliditetom traži od ministarstva obrazovanja **asistenta u nastavi i pohađanje nastave na način koji je individualno prilagođen osobi**, ali zahtjev bude odbijen. Nakon što iskoristi pravo na žalbu, organ ostaje pri istoj odluci. Upravni spor je pravni put da se zaštite prava djeteta na inkluzivno obrazovanje.

Ukidanje ili smanjenje prava bez osnova – Osoba je već ostvarila određeno pravo (npr. pomoć za njegu drugog lica), ali organ donese **ново rješenje kojim joj to pravo ukida ili smanjuje**, bez jasnog obrazloženja. Na takvo rješenje može se izjaviti žalba, a ako ona ne bude usvojena, može se pokrenuti upravni spor.

Diskriminatorna odluka u vezi sa zapošljavanjem – Ako se osobi s invaliditetom **odbije pravo na subvenciju pri zapošljavanju** bez obrazloženja ili se odluka o odbijanju zaposlenja donese **na osnovu diskriminatornog pristupa**, može se pokrenuti poseban spor pred nadležnim sudom.

Besplatna pravna pomoć je posebno važna u slučaju pokretanja postupka pred sudom. Nadležnom sudu se **radi zaštite prava podnosi tužba**, a svi podnesci (uključujući tužbu), moraju biti činjenično i **pravno obrazloženi**, a osoba često ne zna kako da sama vodi postupak.

Prekršajni postupak je vrsta postupka predviđena prekršajnim zakonima Bosne i Hercegovine za situacije u kojima osobe krše određene zakonske propise, ali takva kršenja nemaju obilježja da bi se kvalificirala kao krivična djela. Takvi postupci se najčešće odnose na saobraćajne prekršaje, javni red i mir te ekonomske i administrativne propise.

Primjeri prekršaja:

- neprijavlivanje boravka ili prebivališta,
- narušavanje javnog reda i mira,
- saobraćajni prekršaji (npr. nevezan pojas, vožnja bez dozvole),
- nedozvoljena buka,
- konzumacija alkohola na javnom mjestu,
- prodaja proizvoda bez dozvole.

Prekršajni postupak vodi sud (**prekršajni odjel suda**), a mogu ga pokrenuti ovlašteni **nadležni organi**, kao što su policija, inspekcija ili druge institucije. Osoba koja je navodno počinila prekršaj **dobija prekršajni nalog ili poziv na sud koji će raspravljati o prekršaju nakon podnesenog zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka**.

Besplatna pravna pomoć u ovim postupcima može pomoći osobama/korisnicima da razumiju o kakvom se prekršaju radi, šta im se stavlja na teret kao prekršaj, da saznaju koja su im prava, da bi imali podršku u komunikaciji, podnijeli žalbu ako se ne slažu s izrečenom sankcijom – kaznom i slično.

Parnični postupak je vrsta postupka u kojem se štite prava i interesi građana. Primjenjuje se kada između dvije ili više osoba postoji sporna situacija za koju se od nadležnog suda traži da donese odluku o tome koja je strana u pravu. Ovaj postupak se pokreće tužbom koju podnosi tužilac pred općinskim sudom.

Neki od primjera parničnog postupka su: spor oko nasljedstva ili imovine, brakorazvodne parnice, sporovi oko starateljstva nad djecom, tužbe za naknadu štete (npr. zbog povrede ili diskriminacije), neplaćeni dugovi za npr. komunalne usluge i račune, kao i za raskid ugovora itd.

Parnični postupci su često složeni i emocionalno teški, posebno ako se tiču ličnih prava i porodičnih odnosa. Zato im je potrebna besplatna pravna pomoć radi:

- sastavljanja tužbi i odgovora na tužbe,
- zastupanja pred sudom,
- ostvarivanja svojih prava bez diskriminacije,
- podrške u izražavanju volje i odlučivanju.

Vanparnični postupak je poseban sudski postupak koji se vodi kad se ne odlučuje o nekom sporu između dvije strane, nego se uređuju određeni lični, porodični ili imovinski odnosi. Obično se primjenjuje u situacijama kada je važno zaštititi nečija prava ili interese, posebno kada se radi o djeci, osobama s invaliditetom, osobama koje nemaju poslovnu sposobnost i slično. Neki primjeri vanparničnog postupka su: postavljanje ili razrješenje staratelja, oduzimanje ili vraćanje poslovne sposobnosti, uređenje roditeljske brige, podjela zajedničke imovine, proglašenje nestale osobe umrlom, upis prava u zemljišne knjige bez spora i slično. Zato je ovaj postupak vrlo važan za osobe s invaliditetom, posebno s intelektualnim ili psihosocijalnim teškoćama, jer mogu ostvarivati prava koja su predmet vanparničnih postupaka. S tim u vezi, izuzetno je važno da u tim situacijama imaju pristup besplatnoj pravnoj pomoći kako bi mogli razumijeti šta se dešava, učestvovati u postupku, izraziti svoje mišljenje i u konačnici imati svog pravnog zastupnika koji ih štiti.

Izvršni postupak je vrsta postupka koji provode općinski sudovi radi prisilnog namirenja potraživanja. Kada imate utvrđeno potraživanje prema nekom licu (fizičkom ili pravnom), a suprotna strana ne ispunjava dobrovoljno svoju obavezu, možete pokrenuti izvršni postupak protiv tog lica kako bi obaveza bila prinudno izvršena. U ovom primjeru izvršnog postupka vi ste tražitelj izvršenja. Izvršni postupak je postupak u kojem se sud ili nadležni organ pobrine da se neko pravo koje je već priznato i odlučeno – stvarno i ostvari. Drugim riječima: ako imate pravosnažnu odluku (presudu, rješenje, sporazum) kojom vam je nešto dosuđeno (npr. novac, imovina, starateljstvo, alimentacija), ali druga strana to ne poštuje, vi možete pokrenuti izvršni postupak da bi se to pravo prisilno ostvarilo. Ukoliko postoji utvrđena obaveza protiv vas (npr. imate dug prema komunalnom preduzeću), možete očekivati da, po isteku roka za dobrovoljno ispunjenje obaveze, druga strana pokrene postupak izvršenja protiv vas. U ovom primjeru izvršnog postupka vi ste izvršenik.

Krivični postupak je sudski postupak u kojem se pred nadležnim sudom utvrđuje da li je određena osoba učinila određeno krivično djelo, kao što su: nasilje, krađa, prevara, silovanje, ubistvo i druga krivična djela. U krivičnom postupku se odlučuje: da li je neko počinio krivično djelo, da li treba biti kažnjen (i kako) i da li je žrtvi potrebno naknaditi štetu.

Ostvarivanje prava na besplatnu pravnu pomoć ne odnosi se na:

- a) postupke pred privrednim odjeljenjima nadležnih sudova;
- b) postupke registracije pravnih subjekata;
- c) postupke registracije preduzetničke ili obrtničke djelatnosti;
- d) postupke registracije udruženja i fondacija;
- e) postupke pribavljanja urbanističke saglasnosti i građevinske dozvole, te druge pravne radnje u vezi s građenjem, kao i postupke vezane za nepokretnu imovinu, izuzev postupaka za podjelu bračne stečevine nakon prestanka bračne ili vanbračne zajednice;
- f) sastavljanje isprava o pravnim poslovima (jednostrani pravni poslovi, ugovori i sl.).

U svakom od navedenih postupaka u pružanju besplatne pravne pomoći, **osobe s invaliditetom moraju imati jednak pristup pravdi**, što znači:

- **jasne i razumljive informacije,**
- **pristupačne objekte i komunikaciju,**
- **odgovarajuću podršku** (uključujući asistivne tehnologije, prevodioce, podršku u odlučivanju),

Pravo na pravdu je osnovno ljudsko pravo – i niko ne smije biti isključen zbog invaliditeta.

Pojedini izrazi koji se koriste u ovom zakonu imaju sljedeća značenja:

- a) **Pravo na besplatnu pravnu pomoć**, u smislu ovog zakona, predstavlja pravo svakog fizičkog lica da, uz ispunjenje određenih uslova, traži i ostvari besplatnu pravnu pomoć u skladu sa ovim zakonom;
- b) **Korisnik besplatne pravne pomoći** je svako fizičko lice kojem je odobrena besplatna pravna pomoć na osnovu ovog zakona;
- c) **Licem lošeg imovinskog stanja** smatra se lice koje nema prihoda ili koje, prema svom općem imovinskom stanju i stanju članova svog porodičnog domaćinstva, nema sredstava da plati punomoćnika i/ili radnje punomoćnika te troškove postupka, a da time ne ugrozi nužno izdržavanje sebe i svoje porodice;
- d) **Članovima porodičnog domaćinstva korisnika besplatne pravne pomoći** smatraju se osobe utvrđene Porodičnim zakonom Federacije Bosne i Hercegovine;
- e) **Dijete**, u smislu ovog zakona, određeno je prema Međunarodnoj konvenciji o pravima djeteta i Porodičnom zakonu Federacije Bosne i Hercegovine;
- f) **Subjekti pružanja besplatne pravne pomoći** su nadležni organ propisan ovim zakonom, službe za besplatnu pravnu pomoć pri općinama, advokati koji su članovi advokatskih komora u Bosni i Hercegovini, udruženja i fondacije registrirane za pružanje besplatne pravne pomoći, te drugi subjekti u skladu sa zakonom;
- g) **Nadležni organ za pružanje besplatne pravne pomoći** u Zeničko-dobojskom kantonu je Kantonalni zavod za pravnu pomoć (u daljem tekstu: Zavod);
- h) **Oblici ostvarivanja besplatne pravne pomoći**, u smislu ovog zakona, jesu radnje i postupci kojima se korisniku besplatne pravne pomoći omogućava zaštita prava na pravično suđenje i jednak pristup pravdi;
- i) **Pružalac besplatne pravne pomoći** je lice ovlašteno zakonom da za odobreni oblik besplatne pravne pomoći korisniku pruži stručnu pravnu pomoć;
- j) **Pravni zastupnik** je državni službenik nadležnog organa za pružanje besplatne pravne pomoći, ovlašten da samostalno obavlja poslove pružanja besplatne pravne pomoći;
- k) **Međunarodne konvencije** podrazumijevaju sve međunarodne akte koji se odnose na pravo pojedinca na pravično suđenje i jednak pristup pravdi, a koje je Bosna i Hercegovina ratifikovala.

Besplatnu pravnu pomoć u skladu sa odredbama ovog zakona pruža Kantonalni zavod za pravnu pomoć. Besplatnu pravnu pomoć mogu pružati:

- a) Službe za besplatnu pravnu pomoć pri općinama, odnosno državni službenici koji su zaposleni u općini i koji ispunjavaju uslove propisane zakonom,
- b) Advokati koji su članovi advokatskih komora u Bosni i Hercegovini,
- c) Udruženja i fondacije registrirane za pružanje besplatne pravne pomoći,
- d) Drugi subjekti, u skladu sa drugim zakonima.

Vrsta postupka	Ko vodi postupak?	Kada se koristi?	Šta se nudi besplatnom pravnom pomoći?
Upravni postupak	Organ uprave	Zahtjevi za ostvarivanje prava kod institucija.	Pomoć u podnošenju zahtjeva i žalbi, razumijevanje rješenja.
Upravni spor	Kantonalni sud	Kada osoba tuži organ uprave zbog nezakonite odluke.	Sudski postupak – potrebna pravna pomoć i zastupanje.
Vanparnični postupak	Općinski sud	Porodična i lična pitanja bez spora (npr. starateljstvo).	Osigurati da osoba s invaliditetom bude uključena i da se poštuje njena volja.
Parnični postupak	Općinski sud	Sporovi između dvije strane (npr. razvod, nasljedstvo, odšteta).	Zastupanje, sastavljanje tužbi, zaštita interesa i prava.
Izvršni postupak	Općinski sud	Kada se ne izvršava sudska odluka.	Pokretanje izvršenja, komunikacija s izvršnim sudom.
Krivični postupak	Sud, tužilaštvo, policija	Kada je neko osumnjičen za krivično djelo ili je žrtva.	Zaštita, zastupanje, prilagođene informacije i komunikacija.
Prekršajni postupak	Općinski sud / nadležni organ	Lakši prekršaji (npr. buka, saobraćaj).	Razumijevanje postupka, pomoć u odbrani, pravo na žalbu.

III. PRAVNI OKVIR U OBLASTI PRUŽANJA BESPLATNE PRAVNE POMOĆI

III. 1. Međunarodni pravni okvir

Pravo na pristup pravdi, kao element prava na pravično suđenje, osnovno je ljudsko pravo, a zagarantirano je brojnim međunarodnim i nacionalnim dokumentima. Iako je ovo pravo propisano Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima (proglašena od strane Generalne skupštine Ujedinjenih naroda u Parizu 10. decembra 1948. (rezolucija Generalne skupštine 217 A)) i Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima, najšira zaštita pruža se članom 6. i članom 13. Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama i sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava. Iako se prvenstveno odnosilo na krivične postupke, pravo na pristup pravdi se nesumnjivo proširilo i na građanske sporove, što se potvrđuje odlukama donesenim u predmetu *Dewer protiv Belgije* (predstavka br. 6903/75) i *Kart protiv Turske* (predstavka br. 8917/05), kao i na upravne sporove, što je potvrđeno, naprimjer, u predmetu *König protiv Njemačke* (predstavka br. 6232/73).

Minimalni zahtjevi koji se odnose na ljudska prava iz člana 6. EKLJP u kontekstu pravne pomoći proizilaze iz tumačenja i prakse Evropskog suda za ljudska prava. Član 6. EKLJP predviđa za krivične predmete da se pravna pomoć treba pružiti “kada to zahtijevaju interesi pravde”. To se također smatra općim standardom i za druge vrste predmeta. U tom kontekstu je veoma važan predmet *Airy protiv Irske iz 1979¹* jer sadrži važne odluke i standarde o odredbama o besplatnoj pravnoj pomoći. Ta odluka predstavlja presedan koji obavezuje države da pruže pravnu pomoć tamo gde je to potrebno, uzimajući u obzir sljedeće kriterije:

- važnost predmeta u odnosu na pojedinca (podnosioca predstavke);
- složenost predmeta;
- sposobnost pojedinca da sebe zastupa;
- troškovi i sposobnost pojedinca da ih ispuni.

Ova načela iz predmeta *Airy* potvrđena su u nekoliko odluka Evropskog suda za ljudska prava, koji primjenjuju navedene kriterije na specifične okolnosti žalbe. Pristup sudovima mora biti efikasan za sve građane, bez obzira na njihovu ekonomsku situaciju. S tim u vezi, utvrdit će se kršenje ako se pokaže da troškovi predstavljaju stvarnu prepreku pristupu sudu. Čini se da ova praksa predstavlja poseban izazov za države u zakonodavnom procesu. Evropski sud za ljudska prava je u više navrata ukazao na obavezu država da uspostave sopstveni sistem za sprečavanje ponovljenih kršenja člana 6. EKLJP.

Tumačenje EKLJP u sudskoj praksi Evropskog suda za ljudska prava zahtijeva od država da imaju pozitivnu obavezu da omoguće praktičan i efikasan pristup pravdi/sudu, pružanjem besplatne pravne pomoći ili pojednostavljivanjem procedura do te mjere da ljudi mogu djelovati samostalno. Države imaju obavezu da ne ometaju pristup sudu i moraju osigurati da procesi i procedure za dobijanje pravnog savjeta i pomoći ne budu nepotrebno složeni. Države moraju osigurati da za ljude sa ograničenim finansijskim sredstvima ne postoje ekonomske prepreke koje bi onemogućavale ostvarivanje zaštite njihovih prava. To znači, naprimjer, da treba izbjegavati pretjerano visoke sudske takse.

¹ *Airy v Irska*, odluka ESLJP dostupna na <http://legislationline.org/documents/action/popup/id/8314>

Agenda za održivi razvoj 2030² prepoznaje “potrebu za izgradnjom miroljubivih, pravednih i inkluzivnih društava koja pružaju jednak pristup pravdi i temelje se na poštovanju ljudskih prava”. Cilj 16, a posebno njegov Cilj 3, ističu važnost osiguravanja “pristupa pravdi za sve” u postizanju održivog razvoja. Taj cilj ima direktan uticaj na napredak u drugim ciljevima, kao što su Cilj 1 o siromaštvu, Cilj 8 o produktivnom zapošljavanju i dostojanstvenom radu i Cilj 10 o smanjenju nejednakosti.

Pristup pravnoj pomoći je ključan za osiguranje pristupa pravdi, posebno za najsiromašnije i najugroženije osobe. Kao što se naglašava u Principima i smjernicama Ujedinjenih naroda o pristupu pravnoj pomoći u sistemima krivičnog pravosuđa, pravna pomoć je suštinski aspekt pravednog, humanog i efikasnog krivičnog pravosudnog sistema zasnovanog na vladavini prava. Bez pristupa pravnoj pomoći, milioni ljudi širom svijeta izloženi su velikom riziku od ignoriranja ili kršenja njihovih prava kada su u interakciji sa sistemom krivičnog pravosuđa, uključujući proizvoljni pritvor prije suđenja, mučenje, prisilna priznanja i/ili pogrešne osude.

Osiguravanje **pristupa pravnoj pomoći u građanskim i upravnim stvarima je također ključno za osnaživanje siromašnog i marginaliziranog stanovništva**. Ključan je i pristup pravnoj pomoći u vezi sa bračnim i starateljskim predmetima, radnim sporovima i imovinskim i nasljednim pitanjima. Pravna pomoć pomaže ljudima da ostvare svoja prava i da pobijaju predmete koji se odnose na diskriminaciju. To doprinosi jačanju povjerenja ljudi u pravosudni sistem i jača legitimitet države. Pravna pomoć također može osigurati da ljudi imaju pristup informacijama o svojim pravima, zagarantiranim pravima i obavezama. Jednostavno rečeno, pristup pravnoj pomoći je od suštinskog značaja za očuvanje pravičnog, jednakog i smislenog pristupa pravdi.

Ujedinjene nacije (UNDP i UNODC) u svojoj Globalnoj studiji o pravnoj pomoći – Globalni izvještaj³ provedenoj tokom 2014–2016. godine, navele su i predložile nekoliko preporuka koje treba uzeti u obzir prilikom organiziranja sistema pravne pomoći. Jedna od preporuka je procjena pravnih potreba. Iako procjene pravnih potreba mogu biti skupe, one su korisne u određivanju: a) potražnje za uslugama pravne pomoći; b) nedostataka u pružanju usluga; c) specifičnih prioriteta za različite marginalizirane grupe i d) identificiranje oblasti poboljšanja u pružanju usluga pravne pomoći.

U mnogim slučajevima, kada zemlje počnu uspostavljanje ili reformu sistema pravne pomoći, takve procjene mogu biti korisna polazna tačka za informiranje zakonodavaca i kreatora politike.

Druga preporuka odnosi se na redovno prikupljanje podataka kao dio mehanizma pružanja usluga kako bi se pomoglo u planiranju pružanja usluga pravne pomoći. Istovremeno se predlaže podrška za globalno prikupljanje podataka o pristupu službi pravne pomoći. Prikupljanje podataka na globalnom nivou za mjerenje pristupa uslugama pravne pomoći poslužilo bi kao sredstvo za mjerenje napretka u postizanju Agende za održivi razvoj do 2030. godine. To se posebno odnosi na Cilj 16.3 o promoviranju “vladavine prava na nacionalnom i međunarodnom nivou, i obezbjeđivanju jednakog pristupa pravdi za sve”, kao i praćenju nivoa implementacije principa i smjernica UN-a.

² <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>

³ Globalna studija o pravnoj pomoći – Globalni izvještaj, UN, oktobar 2016.
Cijeli izvještaj dostupan na: <https://www.undp.org/publications/global-study-legal-aid>

Ujedinjeni narodi preporučuju utvrđivanje dobrih praksi i naučenih lekcija u pružanju usluga pravne pomoći. Zbirka dobrih iskustava i naučenih lekcija o pružanju usluga pravne pomoći može pomoći da se ilustrira kako se zemlje suočavaju s izazovima u pružanju usluga pravne pomoći, koje su inovativne metode korištene za poboljšanje pristupa i kvaliteta usluga pravne pomoći, kao i koji pristupi su identificirani da bi se osiguralo da marginalizirane grupe dobiju ciljane usluge. Takvi primjeri se mogu koristiti da se naglasi kako se principi i smjernice UN-a mogu implementirati u praksi za krivična pitanja, istražiti dobru praksu u pružanju usluga građanske pravne pomoći ili uspostaviti standarde kvaliteta za krivičnu pravnu pomoć.

O pravnom okviru, Globalna studija o pravnoj pomoći – Globalni izvještaj preporučuje izradu zakona o pravnoj pomoći, uključujući srodna pravila i propise. Iako je ustavom zagwarantirano pravo na pravnu pomoć ključno za uspostavljanje pristupa uslugama pravne pomoći kao osnovnog prava, posebno zakonodavstvo o pravnoj pomoći⁴ može pomoći da se ostvari pravo zagwarantirano ustavom, kao i da se uspostavi sveobuhvatan sistem pravne pomoći koji je sposoban da realizira pravo na pravnu pomoć. Zakonodavstvo o pravnoj pomoći može se pozabaviti detaljima u vezi sa pružanjem pravne pomoći, kao što su podobnost, regulativa pružalaca pravne pomoći, postupak za podnošenje zahtjeva i pružanje pravne pomoći i način na koji će se pružanje pravne pomoći upravljati i financirati.

Također se preporučuje izrada integriranog nacionalnog plana za pružanje pravne pomoći radi efektivne implementacije nacionalnog mandata pravne pomoći. U razvoju nacionalnog plana ili strategije o pravnoj pomoći poželjna je i sveobuhvatna procjena postojećeg pružanja pravne pomoći koja uključuje obim potrebe za pravnom pomoći u upravnim, građanskim i krivičnim predmetima, nivo postojećeg kvaliteta pružanja pravne pomoći i pregled dodijeljenih državnih budžeta za pravnu pomoć. Jasna i transparentna politika pravne pomoći, kao što je razvoj politike pravne pomoći koja utvrđuje kriterije za dodjelu pravne pomoći, uključujući imovinske cenzuse, isključenja koja nisu obuhvaćena pravnom pomoći i procese odobravanja za dodjelu pravne pomoći, također je neophodna za poboljšanje odgovornosti u pružanju pravne pomoći i prevođenje zakona u praksi.

Kada je u pitanju pružanje usluga pravne pomoći Globalna studija o pravnoj pomoći – Globalni izvještaj preporučuje povećanje pristupa pravnoj pomoći za građanske i upravne predmete. Studija ukazuje da se velika potražnja za pravnom pomoći u građanskim predmetima, posebno u zemljama u razvoju i najmanje razvijenim zemljama, najčešće traži za bračne sporove, predmete starateljstva nad djecom, predmete koji se odnose na zemljišne i imovinske sporove i za radne sporove. Kako države često daju prednost pravnoj pomoći za krivične predmete, ovaj zahtjev često nije ispunjen. Studija također preporučuje povećanje dostupnosti kvalitetnih usluga pravne pomoći u ruralnim područjima. Dostupnost pravne pomoći u ruralnim područjima⁵, osiguravanje pristupa uslugama pravne pomoći izvan urbanih centara treba biti prioritet. Čak i kada su usluge dostupne u ruralnim područjima, kvalitet usluga pravne pomoći treba da bude jednak onom u urbanim područjima.

Studija elaborira da je u mnogim državama nedostatak svijesti o pravu na pravnu pomoć identificiran kao jedan od tri najveća izazova s kojima se zemlja suočava. Nije dovoljno imati zakone i službe o pravnoj pomoći; ključno je da javnost zna za svoje pravo na pravnu pomoć, kao i za pristup uslugama.

4 Globalna studija o pravnoj pomoći – Globalni izvještaj, UN, oktobar 2016. U mnogim državama, zakonodavstvo o pravnoj pomoći uspostavlja i nacionalno tijelo pravne pomoći koje upravlja uslugama pravne pomoći i u nekim slučajevima garantira njihovu nezavisnost i uspostavlja odvojene budžetske linije za usluge pravne pomoći.

5 Globalna studija o pravnoj pomoći – Globalni izvještaj, UN, oktobar 2016. Države članice navele su da se mora poboljšati akutni nedostatak advokata izvan urbanih područja. Neki načini za rješavanje ovog problema uključuju: a) Mobilne usluge pravne pomoći, b) Širenje studentskih pravnih klinika, c) Veću dostupnost i obuku pomoćnih pravnika u zajednici, d) Programe koji podstiču mlade advokate da pružaju pravnu pomoć u ruralnim područjima.

Studija predlaže jačanje saradnje i partnerstva sa organizacijama civilnog društva u pružanju usluga pravne pomoći. Značaj OCD-a u zadovoljavanju potražnje za pravnom pomoći posebno je izražen u zemljama u razvoju, u kojima većinu usluga pravne pomoći pružaju OCD-ovi. U mnogim državama, civilno društvo je igralo ključnu ulogu i kao pokretačka snaga pokreta za reformu pravne pomoći. Kao takvom, predlaže se da državne institucije istraže načine za partnerstvo sa civilnim društvom u pružanju usluga pravne pomoći. Partnerstva između države, privatnog sektora i civilnog društva ključna su za postizanje ciljeva i zadataka Agende 2030 za održivi razvoj, uključujući Cilj 16.3 SDG-a o promociji vladavine prava na nacionalnom i međunarodnom nivou, te osiguravaju jednak pristup pravdi za sve.

Studija je pokazala da postoji ograničena dostupnost specijalizirane i ciljane pravne pomoći za marginalizirane populacije. Kako bi riješile ovaj jaz, države bi, na osnovu svojih potreba širom zemlje i specifične situacije, trebale identificirati posebne mjere i strategije za zadovoljenje takvih potreba⁶.

Najvažnije, Globalna studija o pravnoj pomoći – Globalni izvještaj preporučuje **da se poboljša pristup pravdi za osobe sa invaliditetom. Kako se prioriteti u pružanju pravne pomoći razlikuju u različitim zemljama i regijama, uključujući napore ka povećanju svijesti za osobe sa invaliditetom o pravu na pravnu pomoć** i načinu traženja usluga pravne pomoći, državama se preporučuje da posvete posebnu pažnju poboljšanju pristupa pravnoj pomoći podizanjem svijesti o dostupnosti usluga pravne pomoći. Pored toga, države bi trebalo da se pozabave nedostatkom specijaliziranih usluga **za osobe sa invaliditetom** i obezbijede mogućnost obuke za pravne stručnjake u radu na slučajevima od interesa za **osobe sa invaliditetom**.

6 Globalna studija o pravnoj pomoći – Globalni izvještaj, UN, oktobar 2016. Takve mjere mogu uključivati: (i) zapošljavanje pravnika i osoblja, kao i iz drugih marginalizovanih grupa; (ii) pružanje usluga specifičnih za jezik (npr. na autohtonim jezicima); (iii) osiguranje pristupačnih usluga za osobe sa invaliditetom i (iv) održavanje osoblja koje je obučeno za pravnu pomoć prilagođenu djeci ili druge specijalizirane vještine, kao što je psihosocijalna podrška. Specijalizirane pravne usluge također zahtijevaju da se pružiocima usluga pravne pomoći obezbijedi specijalizirana obuka; Preporuka 5. Kvalitet usluga pravne pomoći – Unaprijediti kvalitet usluga pravne pomoći. Važnost razvoja kriterija kvaliteta za mjerenje kvaliteta pružanja usluga pravne pomoći je prioritarna oblast za tehničku pomoć koju najčešće biraju zemlje koje su odgovorile (44% odgovora država članica i 82% eksperata). Većina (57%) ispitanika u državama članicama navela je da se podaci o kvalitetu usluga pravne pomoći uglavnom prikupljaju kroz pregled pritužbi koje su podnijeli korisnici pravne pomoći. Iako ove pritužbe mogu baciti svjetlo na povremeno neetičko ponašanje pružaoce pravne pomoći, one možda neće biti u potpunosti tačan pokazatelj mjerenja kvaliteta cjelokupnih usluga pravne pomoći. Umjesto toga, mehanizam revizije za poboljšanje kvaliteta usluga pravne pomoći mogao bi uključivati: x) Advokatske komore i/ili nadzorni odbor za pravnu pomoć treba da usvoje standarde učinka i kvalifikacije za sve pružaoce pravne pomoći. Standardi treba da se odnose na kvalifikacije i profesionalne standarde, zahtjeve za obukom, profesionalnu nezavisnost i druge oblasti kako bi se osigurala efektivna i smislena zastupljenost; x) Rutinske preglede kvaliteta koji trebaju biti dio modela pružanja pravne pomoći; ali treba da budu kolegijalne, a ne disciplinske prirode i da ispituju marljivost davaoca usluga; x) Mora se pružiti prilika da se raspravlja o strateškim izborima tokom pregleda kvaliteta, kako bi se olakšala prilika za učenje, a ne ukor; x) Pravni profesionalci koji vrše nadzor treba da prođu obuku o upravljanju, mentorstvu i nadzoru pružalaca pravne pomoći sa naglaskom na motiviranju pružalaca pravne pomoći da se pridržavaju visokih standarda vještine i efikasnog zastupanja; x) Mentorski odnosi između pružalaca različitih nivoa iskustva, kao i između advokata i pomoćnih pravnika sa različitim nivoima stručnosti, kako bi se osiguralo da pružaoce pravne pomoći mogu da razviju i usavrše svoje vještine prije nego što dođe do praćenja kvaliteta i x) Koristiti recenzije kolega, nasumične preglede predmeta i zapažanja suda kao sredstva za određivanje kvaliteta pruženih usluga. Osigurati i poboljšati kvalitet pomoćnih pravnika – Mnogi ispitanici naveli su da postoji malo standardizacije ili obuke za pomoćne pravnike. Države bi možda željele da razmotre preispitivanje postojećih zahtjeva za pomoćne pravnike i uspostavljanje standardiziranih kurseva obuke ili osnovnih programa certifikacije kako bi osigurala kvalitet svojih usluga. U slučaju pomoćnih pravnika u zajednici, jedan od načina da se osigura kvalitet pruženih usluga je uspostavljanje mehanizma za praćenje koji povezuje pomoćne pravnike u zajednici sa advokatima, koji bi bili u mogućnosti da ih nadgledaju i da im pruže usmjeravanje na daljinu.

Između ostalog, na temu Održivosti pravne pomoći, Globalna studija o pravnoj pomoći – Globalni izvještaj preporučuje da se osiguraju dovoljna finansijska sredstva za zadovoljenje potražnje – da bi sistem pravne pomoći bio pristupačan, priuštiv i održiv, neophodno je da države osiguraju adekvatna budžetska izdvajanja za administraciju i pružanje usluga⁷.

Prema nalazima Studije, mreže civilnog društva koje promoviraju pravnu pomoć na nacionalnom i regionalnom nivou, kao što su pro bono advokatura, kliničko pravno obrazovanje i pravno osnaživanje, značajno su doprinijeli zagovaranju prava na pravnu pomoć i pomogli u zadovoljavanju potražnje za uslugama pravne pomoći. Kao što je vidljivo iz odgovora država prikupljenih u izradi Studije, kao i nedavnog poziva za uspostavljanje globalne mreže pravne pomoći među pružaocima pravne pomoći, postoji sve veći interes među državama da uče iz iskustava drugih zemalja o tome kako se nositi sa sličnim izazovima u uspostavljanju i osiguravanju održivosti kvalitetnih usluga pravne pomoći. Države se stoga podstiču da sarađuju sa drugim relevantnim zainteresiranim stranama u razvoju nacionalnih, regionalnih i globalnih specijaliziranih mreža pružalaca pravne pomoći radi razmjene informacija i razmjene dobrih praksi i stručnosti u vezi sa pružanjem kvalitetnih usluga pravne pomoći.

BiH je država članica Vijeća Evrope. Sa svojim općim smjernicama o određenim pravnim temama i pitanjima, Vijeće Evrope je još jedan važan izvor pravila i propisa sa svojim smjernicama i preporukama. Vijeće Evrope daje važan skup smjernica u sistemima pravne pomoći i njihovoj administraciji u državama članicama. Na svom 1400. sastanku, održanom 31. marta 2021. godine, Evropski komitet za pravnu saradnju (CDCJ) Vijeća Evrope izdao je Smjernice Komiteta ministara Vijeća Evrope o efikasnosti i djelotvornosti shema pravne pomoći u oblastima građanskog i upravnog prava.⁸ Smjernice “imaju za cilj da obezbijede generička rješenja koja mogu učiniti nacionalne sheme pravne pomoći u oblastima građanskog i upravnog prava efikasnijim i djelotvornijim, bez promjene njihovog cjelokupnog organizacionog okvira”.

Kako je predviđeno u Smjernicama, za potrebe ovih smjernica:

- a) “advokat” se odnosi na osobu kvalificiranu i ovlaštenu prema nacionalnom zakonu da se izjasni i djeluje u ime svojih klijenata, da se bavi advokaturom, da se pojavljuje pred sudovima ili savjetuje i zastupa svoje klijente u pravnim stvarima;
- b) “pravna pomoć” se odnosi na pružanje pravnog savjeta, pomoći i/ili zastupanje od strane pružaoca pravne pomoći, besplatno ili uz finansijski doprinos;
- c) “pravno zastupanje” se odnosi na zastupanje od strane pružaoca pravne pomoći, uključujući zastupanje na sudovima ili u postupcima pred drugim državnim sudovima;
- d) “pravni savjet” odnosi se na pružanje informacija od strane pružaoca pravne pomoći o zakonskim pravima i/ili odgovornostima osobe i o načinu i postojećim mogućnostima za rješavanje određenog pravnog pitanja;

⁷ Ibid. U tu svrhu se preporučuju sljedeće mjere: Provođenje procjene potreba najmanje jednom u 3–5 godina kako bi se potvrdio obim potreba, kao i priroda pravnih stvari za koje je pravna pomoć poželjna i dodijeliti sredstva na osnovu dokaza o potrebama. U krivičnim predmetima težiti proporcionalnom paritetu između budžeta koji se izdvaja za sudove i tužilaštvo i budžeta koji se izdvaja za pravnu pomoć. Izdvajanja bi trebala biti dovoljna da zadovolje potrebe i trebala bi pokriti cijeli niz usluga koje treba pružiti, uključujući administrativne troškove, prikupljanje dokaza, troškove vezane za vještake, forenzičke stručnjake i socijalne radnike, te putne troškove. U građanskim i upravnim predmetima, obezbijediti da se dodijele odgovarajuća finansijska sredstva kako bi se zadovoljila velika potražnja za uslugama pravne pomoći, uključujući imovinska, radna i porodična pitanja. Provođenje kampanja za podizanje svijesti o pravnoj pomoći kako bi se razvila popularna podrška pravnoj pomoći kao osnovnom alatu za pravedno i pouzdano sudsko postupanje.

⁸ Vijeće Evrope, Evropski komitet za pravnu saradnju (CDCJ) Smjernice Komiteta ministara Vijeća Evrope o efikasnosti i djelotvornosti shema pravne pomoći u oblastima građanskog i upravnog prava; dostupno na <https://rm.coe.int/guidelines-of-the-committee-of-ministers-of-the-council-of-europe-on-t/1680a39918>

- e) “pravna pomoć” se odnosi na pomoć pružaoca pravne pomoći, uključujući, naprimjer, pomoć u izradi dokumenata i sudskih podnesaka, podršku u medijaciji i pomoć u snalaženju u pravilima i procedurama državnih upravnih agencija;
- f) “pružalac pravne pomoći” odnosi se na svaku osobu (pravnu ili fizičku, i bez obzira da li je stručno kvalificirana za pravo ili ne) koja je uključena u pružanje pravne pomoći koju finansira država u oblastima građanskog i upravnog prava, bilo da se pruža puno radno vrijeme, skraćeno radno vrijeme ili od slučaja do slučaja;
- g) “ugrožena osoba” označava svaku osobu kojoj je, zbog svoje specifične situacije ili okolnosti, potrebna posebna njega, pažnja ili pomoć.

Smjernice dalje elaboriraju (u dijelu Pristup pravdi) sugerirajući da bi trebalo **uspostaviti pristupačnu, djelotvornu, održivu i pouzdanu shemu pravne pomoći**, koja omogućava pojedincima da efikasno ostvaruju svoje pravo na pristup pravdi. Pravna pomoć treba da bude dostupna svakom pojedincu, bez obzira na godine, rasu, boju kože, spol, jezik, vjeru ili uvjerenje, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, imovinu, državljanstvo ili prebivalište, rođenje, obrazovanje, društveni ili drugi status. Posebna zaštita i pomoć mogu se odobriti ugroženim osobama.

U pogledu rane intervencije uz pomoć sistema pravne pomoći (preliminarna pravna pomoć), Smjernice predlažu korištenje mehanizama i tehnika rane intervencije kako bi se pomoglo u brzom rješavanju pravnih sporova i, koliko je to moguće, na samom izvoru kako bi se olakšalo stanje u pogledu finansijskih zahtjeva za shemu pravne pomoći i, općenito, pritiska na pravni sistem. Njima se zahtijeva da se posebno razmotre sljedeći mehanizmi i tehnike:

- učiniti široko dostupnim i svima lako pristupačnim informacije o zakonu i pravnom sistemu, a posebno o zakonskim pravima, obavezama i pravnim lijekovima;
- omogućavanje javnosti lakog pristupa pravnim savjetima i pomoći putem integriranih i/ili holističkih javnih usluga (naprimjer, “sve na jednom mjestu”) u oblastima kao što su socijalna politika, zdravstvo, stanovanje, zapošljavanje i obrazovanje;
- podrška pristupu informacijama o zakonskim pravima, obavezama i pravnim lijekovima kroz integrirana i interaktivna rješenja informacione tehnologije.

U osmišljavanju mehanizama za pružanje pravne pomoći i mogućim promjenama istih, Smjernice⁹ pozivaju da se razmotre potrebe i poteškoće s kojima se suočavaju potencijalni korisnici pravne usluge; savjetovanje korisnika o tome da li shema pravne pomoći onako kako je osmišljena zadovoljava njihove potrebe vjerovatno će proizvesti otporniju i djelotvorniju cjelokupnu strukturu. To također podrazumijeva da se posebno treba obratiti pažnja na sljedeće mehanizme i mjere, koje sve treba implementirati uz puno poštovanje principa profesionalne nezavisnosti (svih pružalaca pravne pomoći) i privilegije pravnog savjetovanja:

- korištenje jasnih, objektivnih kriterija za imenovanje pružalaca pravne pomoći;
- temeljita i redovna procjena pružalaca pravne pomoći (bilo vladinih, neprofitnih ili komercijalnih) prema jasnim kriterijima, uključujući kvalitet njihovog upravljanja, politike, akreditacije, elektronske i papirne sisteme za upravljanje predmetima, standarde brige o korisnicima, žalbene postupke, programe stručnog usavršavanja, adekvatnost prostorija i pristupačnost;

⁹ Vijeće Evrope, Evropski komitet za pravnu saradnju (CDCJ) Smjernice Komiteta ministara Vijeća Evrope o efikasnosti i efektivnosti shema pravne pomoći u oblastima građanskog i upravnog prava; odjelci o mehanizmima osiguranja kvaliteta u shemama pravne pomoći. Ispitivanje sredstava i zasluga. Metode mjerenja finansijske podobnosti.

- kontinuirano stručno usavršavanje na redovnoj osnovi za pružaoce pravne pomoći;
- korištenje klauzula osiguranja kvaliteta u javnim ugovorima između državnih tijela nadležnih za pružanje pravne pomoći;
- zahtjevi da se pružaoци pravne pomoći pridržavaju etičkih kodeksa i drugih oblika etičkih odredbi;
- korištenje alata za procjenu kvaliteta kao što su ankete o zadovoljstvu klijenata i recenzije od strane drugih pružalaca pravne pomoći, na osnovu objektivnih skupova kriterija i/ili sistema ocjenjivanja, a koje provode nezavisno tijelo ili pojedinci (naprimjer, kolege pravnici);
- uspostavljanje formalnih i nepristrasnih procedura koje omogućavaju klijentima da se žale na pružaoца pravne pomoći;
- uspostavljanje formalnih i nepristrasnih procedura koje omogućavaju zamjenu pružaoца pravne pomoći čije su usluge nezadovoljavajućeg kvaliteta;
- uspostavljanje postupaka za izricanje disciplinskih mjera (uključujući opomene, novčane kazne, povlačenje sa liste odobrenih pružalaca pravne pomoći, uklanjanje dosijea i prijenos na drugog pružaoца pravne pomoći) pružaoцу pravne pomoći koji ne poštuje standarde kvaliteta.

U odjeljku Smjernica o testiranju imovinskog stanja i zasluga, kako bi se doprinijelo čvrstim i finansijski zdravim shemama pravne pomoći, treba uspostaviti procedure za provjeru imovinskog stanja podnosioca zahtjeva i vjerovatnoće uspješnog ishoda pravnog postupka, na način da se obezbjeđuje materijalna situacija lica koja imaju interes u pravnom licu, prilikom odlučivanja da li će se pravna pomoć odobriti ili odbiti. Potencijalni podnosioci zahtjeva za pravnu pomoć treba da budu obaviješteni o kriterijima podobnosti i proceduri za podnošenje zahtjeva, koja treba da bude jasna i lako razumljiva. Finansijska podobnost za pravnu pomoć se mjeri (naprimjer, uzimajući u obzir bruto prihod podnosioca, raspoloživi prihod i imovinu), a kada podnosilac zahtjeva nema pravo na pravnu pomoć, ali ne može priuštiti da plati pravne usluge privatnog advokata, države članice ga trebaju informirati o dostupnim alternativama za pravnu pomoć (naprimjer, dostupnost *pro bono* pravnih usluga i pravnih klinika).

Smjernice također predlažu da države članice razmotre mogućnost odricanja od imovinskog cenzusa kad god je to opravdano. Također, preporučuje se ublažavanje birokratskog tereta nametnutog podnosiocima zahtjeva, posebno smanjenjem broja dokumenata koje su dužni da prilože uz zahtjev za pravnu pomoć.

Što se tiče informacija o odbijanju ili odobravanju pravne pomoći, Smjernice predlažu da kad god se zahtjev za pravnu pomoć odbije, države članice treba da razmotre mogućnost da podnosiocima zahtjeva dopuste da osporavaju odbijanje pred nadležnim organom, koji treba da navede razloge za svoju odluku. Podnosioci zahtjeva također treba da budu obaviješteni o alternativama za pravnu pomoć i, posebno, o svim dostupnim:

- besplatnim pravnim savjetima i zastupanju (*pro bono*) koje pružaju pravni stručnjaci, općine, nevladine organizacije, sindikati itd.;
- alternativnim mehanizmima rješavanja sporova;
- pravnom osiguranju.

Kad god se odobri zahtjev za pravnu pomoć, države članice treba da podnosiocima zahtjeva pruže dostupne informacije, na jednostavnom jeziku, o proceduri koju treba slijediti kako bi imali koristi od pravne pomoći i u kojoj mjeri će pravne troškove pokriti država. Poziva se na mogućnost povraćaja troškova pravne pomoći, razmatrajući mogućnost opoziva pravne pomoći i traženja nadoknade troškova pravne pomoći od strane primaoca, kada se utvrdi da je odobrena na osnovu lažnih podataka podnosioca zahtjeva.

O organizaciji shema pravne pomoći i dostupnosti pružaoca pravne pomoći, ne dovodeći u pitanje institucionalnu nezavisnost nacionalne sheme pravne pomoći i postojeći pravni okvir koji regulira njeno funkcioniranje, Smjernice predlažu državama članicama da razmotre poduzimanje sljedećih mjera:

- osiguravanje odgovarajuće geografske distribucije pružalaca pravne pomoći, uključujući udaljena područja (naprimjer, korištenjem alata informacione tehnologije, usluga poziva i videokonferencija);
- olakšavanje pristupa uslugama pravne pomoći za korisnike, posebno ranjive osobe, koji mogu imati poteškoća u pristupu (naprimjer, kroz događaje za podizanje svijesti za ciljne grupe, mobilne timove, centre za pravo zajednice ili pop-up savjetodavne centre);
- pokretanje inicijativa za povećanje raznolikosti pružalaca pravne pomoći;
- omogućavanje korisnicima da slobodno izaberu pružaoca pravne pomoći i/ili da promijene pružaoca pravne pomoći ili zatraže drugo mišljenje (naprimjer, kada klijent ima legitiman razlog da nije zadovoljan kvalitetom rada pružaoca pravne pomoći);
- uspostavljanje zaštitnih mehanizama za osiguranje profesionalne nezavisnosti svih pružalaca pravne pomoći;
- dodjeljivanje predmeta pravne pomoći pružiocima pravne pomoći na osnovu njihove kompetencije i specijalizacije;
- uzimajući u obzir moguće sukobe interesa;
- senzibiliziranje potencijalnih pružalaca pravne pomoći na važnost rada pravne pomoći kako bi se zadovoljile potrebe ugroženih osoba (naprimjer, putem pravnih klinika, centara za pravo zajednice ili događaja za podizanje svijesti).

III. 2. Pravni okvir Bosne i Hercegovine

Uspostavljanje i omogućavanje efikasnog, nesmetanog, održivog i ravnopravnog pristupa pravdi kroz sistem besplatne pravne pomoći za najugroženije kategorije jedna je od osnovnih nadležnosti države Bosne i Hercegovine. Postavši punopravni član Vijeća Evrope¹⁰, Bosna i Hercegovina je prihvatila obavezu da njeguje i unapređuje demokratske vrijednosti i standarde Vijeća Evrope. Bosna i Hercegovina ima obaveze koje proizilaze iz članstva u Vijeću Evrope, posebno u osiguravanju minimalnih pravnih standarda iz Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda i prakse Evropskog suda za ljudska prava¹¹, ali i obaveze koje je Bosna i Hercegovina preuzela u Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju¹².

¹⁰ BiH je postala država članica Vijeća Evrope 24. 4. 2002.

¹¹ Vidi, npr., Pudarić protiv Bosne i Hercegovine [Komitet], br. 55799/18, § 27, 8. decembar 2020.

¹² Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, 1. 6. 2015. godine https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_15_5086

Zakonodavstvo na nivou BiH, a samim tim i na nižim nivoima vlasti, mora biti usklađeno sa preuzetim obavezama države, međunarodnim standardima i najboljom praksom, jer se samo na taj način mogu ispuniti postavljeni zahtjevi, odnosno može se stvoriti efikasan i djelotvoran sistem besplatne pravne pomoći.

S obzirom na poslijeratnu tranziciju, političke prilike i pravna kretanja u BiH, posebno u procesu pristupanja EU, vlasti su uvidjele važnost besplatne pravne pomoći i pristupile implementaciji međunarodnih standarda u domaće pravo. Međutim, prepoznato je da je određenim kategorijama ljudi potrebna dodatna podrška i pomoć. U BiH su to, makar deklarativno, i između ostalih, osobe sa invaliditetom te druge ranjive i ugrožene grupe ili pojedinci. Zato je važno dati doprinos, kroz prilagođavanje postojećih i uvođenjem novih mjera i mehanizama podrške u vidu besplatne pravne pomoći, dodatno podržavajući poticajno i inkluzivno društvo i sistem podrške za osobe sa invaliditetom, sve sa ciljem kako bi mogli na efikasan i efektivan način pristupiti pravima i u odgovarajućim postupcima, po prilagođenim procedurama, štiti svoja prava i interese.

Pristup pravdi je osnovno ljudsko pravo zagwarantirano Ustavom BiH¹³ i međunarodnim instrumentima za zaštitu ljudskih prava. To je suštinski dio funkcionalnog sistema kojim upravlja vladavina prava. Jedan od sastavnih i najvažnijih aspekata pristupa pravdi je pristup stručnoj pravnoj pomoći za sve kategorije stanovništva, uključujući i one ekonomski najugroženije koje ne mogu da plate pravne usluge.

U Bosni i Hercegovini je tema i materija besplatne pravne pomoći uređena u velikom broju zakonskih akata i karakterizira je značajna fragmentacija.

Što se tiče Ustava Bosne i Hercegovine, posebno je značajan član II/1, koji propisuje da će Bosna i Hercegovina i oba entiteta osigurati najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda. **Prava i slobode predviđene Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i njenim protokolima** direktno se primjenjuju u Bosni i Hercegovini, pri čemu ovi akti imaju prioritet nad svim ostalim zakonima. To se svakako odnosi na minimalne standarde u pogledu besplatne pravne pomoći, koji proizilaze iz člana 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima (EKLJP). Slično je i sa Aneksom Ustava Federacije Bosne i Hercegovine – Instrumenti za zaštitu ljudskih prava koji imaju pravnu snagu ustavnih odredbi.

U obrazloženjima i argumentaciji za usvajanje zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, kako su ga opisali predlagači zakona na različitim nivoima Bosne i Hercegovine, naglašena je i podvučena EKLJP, kao glavni izvor prava na besplatnu pravnu pomoć.

Svi zakonodavci (skupštine/parlamenti različitih nivoa u BiH) prepoznali su da je EKLJP glavni izvor i osnova, jer prava koja su u njoj izričito navedena obezbjeđuju besplatnu pravnu pomoć ne samo okrivljenima nego i u drugim postupcima, kada je to u interesu pravde i materijalnog statusa osobe. Konvencija, kao živo tkivo, ima široko tumačenje, a u primjeni kroz praksu Evropskog suda za ljudska prava, koji je utvrdio da neispunjavanje obaveze države da svojim građanima pruži besplatnu pravnu pomoć, pod određenim uvjetima, predstavlja kršenje prava na pravično postupanje u sudskom postupku. Dakle, obaveza je država članica da osiguraju i pruže besplatnu pravnu pomoć kada je to neophodno i za efikasnu zaštitu građanskih prava i obaveza, bez obzira na mogućnost da se stranke same zastupaju.

13 https://www.ustavnisud.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_engl.pdf; Ustav BiH Član II: Ljudska prava i temeljne slobode: 1) Ljudska prava Bosna i Hercegovina i oba entiteta će osigurati najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda. U tom cilju, uspostaviti će se Komisija za ljudska prava za Bosnu i Hercegovinu kako je predviđeno Aneksom 6 Općeg okvirnog sporazuma. 2) Međunarodni standardi Prava i slobode utvrđene Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i njenim protokolima primjenjuju se direktno u Bosni i Hercegovini. Oni će imati prioritet nad svim ostalim zakonima.

Ured za pružanje besplatne pravne pomoći Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine

Pristup pravdi jedno je od temeljnih ljudskih prava i važan je pokazatelj društvene pravednosti i jednakosti. U tom kontekstu, Ured za pružanje besplatne pravne pomoći, koji djeluje u okviru Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine, svojim djelovanjem omogućava pristupe pravdi onima koji su u nepovoljnom socioekonomskom položaju. Ovaj ured je osnovan Zakonom o pružanju besplatne pravne pomoći ("Službeni glasnik BiH", broj 83/16), a njegova misija je pružanje pravne podrške u postupcima pred institucijama Bosne i Hercegovine, u okviru i na način koji je zakonom propisan.

Besplatna pravna pomoć obuhvata širok spektar pravnih postupaka, uključujući upravne postupke i sporove, parnične i izvršne postupke, kao i određene krivične postupke. Dodatno, pomoć se pruža i u složenim pravnim situacijama, kao što su postupci po vanrednim pravnim lijekovima, pred Ustavnim sudom BiH, Evropskim sudom za ljudska prava te pred drugim međunarodnim tijelima za zaštitu ljudskih prava. Na taj način omogućava se ostvarivanje i zaštita prava i zakonom utvrđenih interesa građana, posebno onih koji sami ne bi bili u mogućnosti da to ostvare zbog materijalnih ograničenja.

Ured ne nudi samo zastupanje u sudskim i upravnim postupcima, već i niz drugih važnih oblika pravne pomoći. To uključuje davanje pravnih savjeta, sastavljanje različitih pravnih podnesaka, pomoć pri popunjavanju obrazaca, kao i podršku u mirnom rješavanju sporova putem medijacije. Posebno je važno naglasiti da pravo na osnovne informacije i pomoć pri popunjavanju obrazaca imaju sve osobe, neovisno o ispunjavanju uvjeta iz člana 15. Zakona, čime se dodatno osigurava pristupačnost.

Pravo na besplatnu pravnu pomoć mogu ostvariti državljani BiH i sve druge fizičke osobe s boravištem na teritoriju države. Također, obuhvaćene su i osobe pod međunarodnom zaštitom, poput tražitelja azila, izbjeglica, žrtava trgovine ljudima i apatrida, u skladu s međunarodnim konvencijama koje BiH priznaje. Ova širina korisničke baze ukazuje na nastojanje države da u pravosuđu ne pravi razliku među ljudima temeljem njihovog državljanstva ili statusa.

Pravo na besplatnu pravnu pomoć ostvaruje se temeljem statusa ili imovinskog stanja. To pravo imaju, između ostalih, korisnici socijalne pomoći, djeca, penzioneri s niskim primanjima, nezaposlene osobe bez prihoda, žrtve nasilja, kao i duševno oboljele osobe. Također, osobe koje se ne nalaze u nekoj od ovih kategorija, ali imaju teško imovinsko stanje, mogu ostvariti pravo ukoliko to utvrdi nadležno tijelo.

Ured za pružanje besplatne pravne pomoći predstavlja važan instrument pravne jednakosti i zaštite ljudskih prava u Bosni i Hercegovini. Njegovo postojanje osigurava da svi građani, bez obzira na ekonomski ili socijalni status, imaju pristup osnovnim pravnim uslugama i mogućnost da ostvare i zaštite svoja prava pred zakonima države i međunarodnim tijelima. Time se gradi pravednije, inkluzivnije i humanije društvo.

BESPLATNA PRAVNA POMOĆ U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE

Korisnici besplatne pravne pomoći

U kantonalnim propisima o besplatnoj pravnoj pomoći ne postoji jedinstven pristup u određivanju korisnika pravne pomoći (prema zakonodavstvu o pravnoj pomoći na različitim nivoima). Obično se razlikuju kriteriji podobnosti za pravnu pomoć, ali generalno, lice/pojedinac dobija pravnu pomoć ako ispunjava bilo koji od kriterija ili u nekom slučaju kumulativni (statusni i finansijski kriteriji i prebivalište na teritoriji):

- ako je osoba slabog imovnog stanja (finansijski kriteriji);
- ako ima neki utvrđen status (penzioneri sa najnižim primanjima, nezaposlena lica, osobe sa invaliditetom, civilna žrtva rata itd.);
- drugi korisnici koji primaju pravnu pomoć na osnovu drugog priznatog statusa ili lica koja se kvalificiraju za pravnu pomoć na osnovu nekog drugog zakona (tražioci azila, ratni veterani, djeca i sl.);
- kriteriji prebivališta (ako pojedinac koji traži pravnu pomoć ima prebivalište u kantonu/entitetu).

Prilikom formuliranja uvjeta za ostvarivanje prava na besplatnu pravnu pomoć, većina zakona je kombinirala uslove, pa se tako pristup pravu na pravnu pomoć ostvaruje po statusu i po osnovu lošeg imovinskog stanja. Npr., Zakonom o pružanju besplatne pravne pomoći u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH" 11/16) propisano je da pravo na besplatnu pravnu pomoć po statusu ostvaruju:

- h) Lice koje prima socijalnu pomoć;
- i) Dijete u skladu sa Konvencijom o pravima djeteta;
- j) Lice lišeno poslovne sposobnosti i duševno bolesno lice;
- k) Korisnik penzije niže od prosječne plaće ostvarene na nivou Bosne i Hercegovine;
- l) Lice koje je nezaposleno i nema drugih redovnih primanja;
- m) Žrtva nasilja u porodici ili rodno zasnovanog nasilja;
- n) Tražilac azila, lice pod supsidijarnom ili privremenom zaštitom, lice u postupku deportacije, lice bez državljanstva i žrtva trgovine ljudima.¹⁴

U Kantonu Sarajevo Zakon o pružanju besplatne pravne pomoći ("Službene novine Kantona Sarajevo" br. 1/12, 26/14, 40/17) također utvrđuje korisnike po statusu i finansijskim kriterijima, propisujući sljedeće: (1) Pravo na besplatnu pravnu pomoć po statusu ostvaruju¹⁵:

¹⁴ Član 11. Zakona o pružanju pravne pomoći BiH ("Službeni glasnik BiH" br. 83/16); slična odredba u članu 9. Zakona o pružanju besplatne pravne pomoći Posavskog kantona (Orašje), ("Službene novine Posavskog kantona" 6/20). Također u članu 12. Zakona o Kantonalnom zavodu/uredu za pravnu pomoć Hercegbosanskog kantona / Kantona 10 (Livno), ("Službene novine HBŽ-Kantona 10" broj: 9/16).

¹⁵ Član 11. Zakona o pružanju besplatne pravne pomoći Kantona Sarajevo, ("Službene novine Kantona Sarajevo" br. 1/12, 26/14, 40/17).

- a) dijete,
- b) lice lišeno pravne/poslovne sposobnosti i mentalno oboljelo lice,
- c) žrtva nasilja u porodici ili rodno zasnovanog nasilja,
- d) korisnik stalne novčane pomoći ostvarene prema kantonalnom propisu o socijalnoj zaštiti,
- e) korisnik najniže penzije pod uvjetom da nema drugih članova porodičnog domaćinstva,
- f) lice pod međunarodnom zaštitom iz člana 9. tačka b) ovog zakona,
- g) član porodice stradalog borca, ratnog vojnog invalida i dobitnik ratnih priznanja i odlikovanja u pitanjima zaštite i ostvarivanja njegovih prava po tom osnovu,
- h) drugo lice sa invaliditetom u pitanjima zaštite i ostvarivanja njegovih prava po osnovu invaliditeta,
- i) žrtve seksualnog nasilja tokom oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini u zaštiti ostvarivanja prava po tom osnovu.

Pravo na besplatnu pravnu pomoć može ostvariti lice lošeg imovinskog stanja, kada okolnosti lošeg stanja utvrdi nadležni organ.

Odredba slična gore navedenoj sadržana je u članu 13. Zakona o pružanju besplatne pravne pomoći Zeničko-dobojskog kantona ("Službene novine Zeničko-dobojskog kantona" 1/14);

(Dobijanje besplatne pravne pomoći na osnovu statusa): Pravo na besplatnu pravnu pomoć na osnovu statusa ostvaruje:

- a) Korisnik stalne novčane pomoći primljene u skladu sa propisom o socijalnoj zaštiti;
- b) Dijete;
- c) Lice lišeno poslovne sposobnosti; duševno bolesno lice smješteno u zdravstvenu ustanovu, ustanovu socijalne zaštite ili drugu specijaliziranu ustanovu;
- d) Penzioner koji prima najnižu penziju, a nema nekog od ostalih članova porodičnog domaćinstva koji ima redovna primanja;
- e) Žrtva nasilja u porodici i nasilja u zajednici;
- f) Žrtva silovanja tokom rata u Bosni i Hercegovini;
- g) Nezaposleni demobilisani borac;
- h) Član porodice šehida, palog borca, vojnog lica-invalida i dobitnika ratnog priznanja i odlikovanja u pitanjima zaštite i ostvarivanja njegovih prava prema i po tom osnovu;
- i) Lica pod međunarodnom zaštitom (član 10. tačka b) ovog zakona;
- j) Civilne žrtve rata.

U Brčko distriktu BiH pravna pomoć se utvrđuje prema nekoliko odredbi Zakona. Odredba o uvjetima za dobijanje pravne pomoći¹⁶ propisuje da građanin Brčko distrikta BiH ima pravo na pravnu pomoć, ako nema dovoljno sredstava za plaćanje advokata i troškova zastupanja i ako ispunjava finansijske kriterije za zastupanje. Odredbom o finansijskim kriterijima propisano je da građani koji ispunjavaju sljedeće uvjete imaju pravo na pravnu pomoć na osnovu finansijskih kriterija: – lice koje prima socijalnu pomoć; – nezaposleni, bez drugih redovnih primanja; – lica slabog imovinskog stanja; – djeca bez roditeljskog staranja; – osobe lošeg zdravlja i bez prihoda. Nadalje, odredbom o imovinskom stanju je propisano da se osnov za utvrđivanje prava građana Distrikta na pravnu pomoć zbog lošeg imovinskog stanja utvrđuje na osnovu svih prihoda i imovine koji se ne smatraju prihodima, na koje podnosilac zahtjeva i članovi njegovog porodičnog domaćinstva ne plaćaju porez.

Korisnici besplatne pravne pomoći (u okviru različitih zakona o pravnoj pomoći) određuju se prema mjestu stanovanja, statusu koji imaju i imovinskom stanju. Treba napomenuti da su zakonodavci dosta različito definirali ove kriterije, što u konačnici dovodi do različitog tretmana korisnika ovih prava na teritoriji BiH.

Kriterij prebivališta za ostvarivanje prava na besplatnu pravnu pomoć je problematičan. Potrebno je naglasiti da je ovo problematično rješenje s obzirom na činjenicu da korisnik s prebivalištem u jednom dijelu zemlje ne može ostvariti pravo na pružanje pravne pomoći (iako je dobio – ima pravo na pravnu pomoć pred relevantnom institucijom) pred upravnim ili sudskim organima u drugim dijelovima zemlje. Ovo pitanje je posebno važno, jer postoje građani koji imaju pravo na pravnu pomoć, ali im je pravna pomoć potrebna van mjesta prebivališta (pitanje pružaoca pravne pomoći, predmet i ograničenje nadležnosti pravne pomoći).

Drugo pitanje koje se odnosi na utvrđivanje finansijskih kriterija je nedorečeno različitim odredbama kojima se propisuje da pravo na besplatnu pravnu pomoć ostvaruje lice lošeg materijalnog stanja kada takvo loše stanje utvrdi nadležni organ. U mnogim zakonima ova odredba se ogleda u različitom procentu (lošem materijalnom stanju) najniže prosječne isplaćene mjesečne neto plate zaposlenih (bilo kantona, Federacije Bosne i Hercegovine, Republike srpske, Bosne i Hercegovine) isplaćenih u prethodnoj kalendarskoj godini. U pojedinim slučajevima to je 25%, 30% ili 40% najniže prosječne isplaćene mjesečne neto zarade zaposlenih, jer se kao korisnik lošeg imovinskog stanja smatra lice čiji ukupni prihodi od imovine i prihodi po članu domaćinstva ne prelaze iznos od % (procenat) najniže prosječne isplaćene mjesečne neto plate zaposlenih.¹⁷

S obzirom na odredbe zakona o pravnoj pomoći, korisnik koji ispunjava kriterije državljanstva/stranca, a pod nekim odredbama/statusom/uvjetom boravka, treba da prođe tzv. dva dodatna testa: imovinski cenzus i test objektivnih kriterija predmeta.

Prema imovinskom cenzusu, pravna pomoć bi se dodijelila tek nakon potpunog finansijskog pregleda podnosioca zahtjeva za pravnu pomoć. Ona/on i članovi njegovog domaćinstva moraju ispuniti nekoliko uvjeta:

- Ukupni mjesečni prihod i ukupna mjesečna imovina tražioca pravne pomoći i/ili punoljetnih članova njegovog domaćinstva ne smiju prelaziti procenat prosječne zarade;

¹⁶ Vidi član 13, član 14. i član 15. Zakona o Uredu za pravnu pomoć Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (“Službeni glasnik Brčko distrikta BiH” 19/07; i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Uredu za pravnu pomoć Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, “Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH” 23/19).

¹⁷ Vidi naprimjer član 14. Zakona o Kantonalnom zavodu/uredu za pravnu pomoć Hercegbosanskog kantona / Kantona 10 (Livno). Također član 15. Zakona o pružanju besplatne pravne pomoći Zeničko-dobojskog kantona; član 13. Zakona o pružanju besplatne pravne pomoći Posavskog kantona (Orašje); član 12. Zakona o pružanju pravne pomoći Bosansko-podrinjskog kantona Goražde; član 13. Zakona o pružanju besplatne pravne pomoći Kantona Sarajevo.

- Podnosilac zahtjeva za pravnu pomoć ili punoljetni članovi njegovog domaćinstva ne smiju da posjeduju imovinu i imovinu, osim nepokretnosti, koja premašuje oporezivi iznos u skladu sa poreskim zakonodavstvom;
- Podnosilac zahtjeva ili punoljetni članovi njegovog domaćinstva ne bi trebali imati nepokretnu imovinu (stan, kuću ili drugu nepokretnost, osim stana ili kuće u kojoj žive) koja ne prelazi određenu tržišnu vrijednost;
- Podnosilac zahtjeva ili punoljetni članovi njegovog domaćinstva ne treba da posjeduju sredstva čija vrijednost premašuje vrijednost/iznos imovine u skladu sa zakonima o socijalnoj zaštiti ili prihode ili imovinu čija je vrijednost dovoljna za pokrivanje advokatskih honorara;

Pravna pomoć se dodjeljuje podnosiocima zahtjeva koji ne ispunjavaju gore navedene uslove ako su njihovi finansijski uslovi takvi da bi plaćanje sudskih troškova ugrozilo njihove troškove života ili troškove izdržavanja članova njihovog domaćinstva.

Prema testu zasluga, pravna pomoć bi se dodijelila samo ako:

- podnosilac zahtjeva za pravnu pomoć nema dovoljno znanja i sposobnosti da ostvari svoje pravo;
- tražilac pravne pomoći nema mogućnost da zaštiti svoje interese;
- pravna pomoć se ne ostvaruje radi zloupotrebe prava;
- zahtjev za pravnu pomoć nije očigledno neosnovan;
- predmet se ne vodi iz razloga ogorčenosti ili hira.

Svi zakoni o pravnoj pomoći definiraju razloge za odbijanje zahtjeva za pravnu pomoć. U definiranju kriterija očigledne neosnovanosti predmeta¹⁸, zakoni o pravnoj pomoći koriste istu matricu. Dakle, besplatna pravna pomoć neće biti odobrena podnosiocu zahtjeva ili će biti otkazana ako bude odobrena, u sljedećim slučajevima:

- a) ako se iz samog zahtjeva, dokaza i činjenica na kojima se zahtjev zasniva, očigledno može zaključiti da je takav zahtjev neosnovan;
- b) ako se radi o neopravdanom vođenju postupka, (neopravdano vođenje postupka – kada je podnosilac zahtjeva u očiglednoj nesrazmjeri sa realnim izgledima za uspjeh, kao i kada želi da vodi postupak radi postizanja cilja koji je u suprotnosti sa principima poštenja i moralaj);
- c) ako se radi o zloupotrebi prava na besplatan pravni savjet, (ako je podnosilac dao lažne/netačne podatke o ispunjavanju kriterija iz ovog zakona ili ako se u slučaju promijenjenih okolnosti tokom vođenja postupka nije javio nadležnom organu za pružanje besplatne pravne pomoći).

¹⁸ Razlog za odbijanje zahtjeva za pružanje pravne pomoći – Kriteriji očigledne neosnovanosti – definicije/Vidjeti npr. član 20. Zakona o pružanju pravne pomoći BiH; član 16. Zakona o Kantonalnom zavodu/uredu za pravnu pomoć Hercegbosanskog kantona / Kantona 10 (Livno); član 20. Zakona o pružanju besplatne pravne pomoći Zeničko-dobojskog kantona; Član 14. Zakona o pružanju besplatne pravne pomoći Posavskog kantona (Orašje); član 14. Zakona o pružanju pravne pomoći Bosansko-podrinjskog kantona Goražde; član 15. Zakona o pružanju besplatne pravne pomoći Kantona Sarajevo; član 17. Zakona o pružanju pravne pomoći Tuzlanskog kantona; Član 16. Zakona o pružanju pravne pomoći Unsko-sanskog kantona.

PREGLED PRUŽANJA BESPLATNE PRAVNE POMOĆI PO KANTONIMA

UNSKO-SANSKI KANTON

Besplatnu pravnu pomoć u Unsko-sanskom kantonu pruža Kantonalni zavod za pružanje besplatne pravne pomoći. Besplatnu pravnu pomoć mogu pružati advokati koji su članovi advokatskih komora u Bosni i Hercegovini, udruženja registrirana za pružanje besplatne pravne pomoći i drugi subjekti, u skladu sa drugim zakonima.

Pravo zastupanja korisnika besplatne pravne pomoći u skladu sa procesnim zakonima u Bosni i Hercegovini imaju: a) pravni zastupnici Zavoda i zaposlenici udruženja koja su registrirana za pružanje besplatne pravne pomoći, kao i advokati – članovi advokatskih komora u Bosni i Hercegovini. Pravni zastupnik je nezavisan i samostalan u vršenju svojih poslova i ima pravo i dužnost da u okviru dobijenog ovlaštenja poduzima sve zakonite pravne radnje koje su po njihovoj ocjeni u interesu korisnika pravne pomoći.

OBLICI OSTVARIVANJA BESPLATNE PRAVNE POMOĆI I OBLASTI KOJE ZAKON OBUHVATA

- a) Besplatna pravna pomoć ostvaruje se kao pravo na:
- b) opće informacije o pravima i obavezama;
- c) pomoć u popunjavanju obrazaca;
- d) pravne savjete;
- e) pravnu pomoć pri sastavljanju svih vrsta podnesaka;
- f) zastupanje pred organima uprave i institucijama;
- g) zastupanje na sudu;
- h) sačinjavanje apelacija;
- i) pravnu pomoć u postupcima mirnog rješavanja spora (medijacija).

Pravo na opće informacije o pravima i obavezama i pomoć u popunjavanju obrazaca za ostvarivanje prava na besplatnu pravnu pomoć imaju sva lica bez obzira na ispunjavanje uslova propisanih ovim zakonom.

Pravni savjet je detaljno informiranje o načinu i mogućnostima rješavanja određenog pravnog pitanja u konkretnoj pravnoj stvari.

Pravna pomoć pruža se bez naknade, osim ako ovim Zakonom nije drugačije propisano.

POSTUPCI ZAŠTITE PRAVA U KOJIMA SE PRUŽA BESPLATNA PRAVNA POMOĆ

Besplatna pravna pomoć pruža se korisnicima besplatne pravne pomoći u postupcima u kojima se ostvaruju i štite njihova prava i na zakonu zasnovani interesi. To su:

- a) upravni postupak;
- b) upravni spor;
- c) prekršajni postupak;

- d) parnični postupak;
- e) vanparnični postupak;
- f) izvršni postupak;
- g) krivični postupak, u skladu sa zakonima o krivičnom postupku.

Pravni zastupnik preuzima sve radnje i učestvuje u svim fazama postupka do okončanja postupka.

Pravni zastupnik je dužan da informira stranku o preduzetim radnjama u postupku i o svim drugim činjenicama relevantnim za tok i ishod konkretnog postupka.

KORISNICI BESPLATNE PRAVNE POMOĆI

Pravna pomoć se pruža građanima po međunarodnim konvencijama koje obavezuju Bosnu i Hercegovinu. Korisnik besplatne pravne pomoći ima pravo na besplatnu pravnu pomoć, pod uslovima propisanim ovim zakonom, bez obzira na njegovu rasu, boju kože, jezik, vjeru, etničku pripadnost, nacionalno ili socijalno porijeklo, veze s nacionalnom manjinom, političko ili drugo uvjerenje, članstvo u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanje, spol, spolno izražavanje ili orijentaciju, kao i svaku drugu okolnost koja ima za svrhu ili posljedicu da mu onemogućí ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi prava utvrđenih ovim zakonom.

USLOVI, KRITERIJI I NAČIN OSTVARIVANJA PRAVNE POMOĆI

Pravo na besplatnu pravnu pomoć na osnovu statusa ostvaruje:

- a) korisnik stalne novčane pomoći ostvarene prema propisu o socijalnoj zaštiti;
- b) djeca bez roditeljskog staranja;
- c) lice kome je oduzeta poslovna sposobnost i duševno oboljelo lice smješteno u zdravstvenu ustanovu, ustanovu socijalne zaštite ili drugu specijaliziranu ustanovu;
- d) penzioner koji prima najnižu penziju ili srazmjerno INO penziju, koja zajedno sa samostalnom penzijom ne prelazi iznos najniže penzije;
- e) žrtve nasilja u porodici ili nasilja na osnovu spola.

Pravo na besplatnu pravnu pomoć ostvaruje lice **lošeg imovinskog stanja** kada to utvrdi nadležni organ.

Ko se smatra osobom lošeg imovinskog stanja?

Osobom slabog imovinskog stanja se, po odredbama Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći USK-a, smatra lice čija ukupna redovna primanja i prihodi po članu domaćinstva ne prelaze iznos od 25% prosječne isplaćene mjesečne neto plaće zaposlenih u Federaciji Bosne i Hercegovine u prethodnoj kalendarskoj godini, a nema nekretnine ili imovinu koja može podmiriti troškove postupka, izuzev nekretnina i imovine koja ne može biti predmet izvršenja u skladu sa Zakonom o izvršnom postupku.

Ko se ne smatra osobom lošeg imovinskog stanja?

Ne smatra se osobom slabog imovnog stanja lice koje živi u zajedničkom domaćinstvu sa punoljetnim članom svoje porodice, a koji je takvog imovinskog stanja da je u mogućnosti da snosi njegove troškove advokatskih usluga.

Kod utvrđivanja slabog imovinskog stanja građanina neće se uzimati u obzir prihod i imovina članova porodice korisnika pravne pomoći, koji sa njim žive u zajedničkom domaćinstvu, a protivstranka su u postupku.

Ukoliko podnosilac zahtjeva na raspolaganju ima određena sredstva koja se mogu koristiti u toku postupka, ali su nedovoljna za plaćanje troškova postupka, a naročito troškova zastupanja, nadležni organ za pružanje besplatne pravne pomoći odredit će koje troškove postupka snosi podnosilac.

ODBIJANJE PRUŽANJA BESPLATNE PRAVNE POMOĆI

Besplatna pravna pomoć podnosiocu zahtjeva neće se pružiti ili će biti uskraćena:

- a) ako nisu ispunjeni kriteriji ovog zakona,
- b) ako se radi o neopravdanom vođenju postupka, tj. neopravdano je kada je podnosilac zahtjeva za besplatnu pravnu pomoć u očiglednom nesrazmjeru sa stvarnim izgledima za uspjeh, kao i kada želi da vodi postupak radi postizanja svrhe koja je suprotna načelima poštenja i morala,
- c) ako se radi o zloupotrebi prava na besplatnu pravnu pomoć. Zloupotreba prava postoji kada je podnosilac zahtjeva za besplatnu pravnu pomoć dao netačne podatke o ispunjavanju kriterija iz ovog zakona ili ako, u slučaju promijenjenih okolnosti u toku vođenja postupka, iste nije prijavio nadležnom organu,
- d) licu koje se ponaša izrazito nasilnički, nepristojno i uvredljivo prema zaposlenicima Zavoda.

POSTUPAK OSTVARIVANJA PRAVA NA BESPLATNU PRAVNU POMOĆ

O zahtjevu za pružanje besplatne pravne pomoći, o djelimičnoj naknadi troškova postupka i o otkazivanju odobrene pravne pomoći odlučuje rukovodilac nadležnog organa rješenjem, bez odgađanja, a najkasnije u roku 15 dana od dana podnošenja zahtjeva, odnosno utvrđivanja uslova za otkazivanje odobrene pravne pomoći, u skladu sa odredbama federalnog zakona kojim se regulira upravni postupak.

Protiv rješenja korisnik ima pravo uložiti žalbu u roku od osam dana od dana prijema rješenja.

Žalba na rješenje koje je donio rukovodilac nadležnog organa podnosi se ministru pravosuđa, koji o žalbi odlučuje u roku od osam dana od dana podnošenja žalbe.

Protiv rješenja donesenog po žalbi nezadovoljna stranka može pokrenuti upravni spor pred nadležnim sudom.

I pored svih uslova koje posjeduje stranka, direktor zavoda za pružanje besplatne pravne pomoći može odbiti da pruži pravnu pomoć. Odbijanje pružanja besplatne pravne pomoći se može desiti i nekoliko razloRješenja o odbijanju pružanja besplatne pravne pomoći su konačna i protiv njih nije dopuštena žalba, ali se može pokrenuti upravni spor podnošenjem tužbe nadležnom sudu.

U Posavskom kantonu besplatnu pravnu pomoć pruža Zavod za pružanje pravne pomoći. Korisnike kojima Zavod pruža besplatnu pravnu pomoć zastupa pred Kantonalnim i Općinskim sudom, Kantonalnim tužilaštvom, kao i drugim organima ovog kantona.

Pravna pomoć je oblik ostvarivanja prava građana na jednak pristup pravdi i na pravično suđenje. Pravna pomoć se pruža građanima i po međunarodnim konvencijama koje obavezuju Bosnu i Hercegovinu.

OBLICI OSTVARIVANJA BESPLATNE PRAVNE POMOĆI I OBLASTI KOJE ZAKON OBUHVATA

Besplatna pravna pomoć ostvaruje se kao pravo na:

- a) opće informacije o pravima i obavezama;
- b) pomoć u popunjavanju obrazaca za ostvarivanje prava na besplatnu pravnu pomoć;
- c) pravne savjete;
- d) pravnu pomoć pri sastavljanju svih vrsta podnesaka;
- e) zastupanje pred tijelima uprave i drugim tijelima i institucijama;
- f) zastupanje pred sudovima;
- g) pravnu pomoć u postupcima mirnog rješavanja spora (medijacija).
- h) sačinjavanje podnesaka međunarodnim tijelima za zaštitu ljudskih prava

Pravo na opće informacije o pravima i obavezama i pomoć u popunjavanju obrazaca za ostvarivanje prava na besplatnu pravnu pomoć imaju sva lica bez obzira na ispunjavanje uslova propisanih ovim zakonom.

POSTUPCI ZAŠTITE PRAVA U KOJIMA SE PRUŽA BESPLATNA PRAVNA POMOĆ

Besplatna pravna pomoć pruža se u korisnicima besplatna pravne pomoći u postupcima u kojima se ostvaruju i štite njihova prava i na zakonu zasnovani interesi:

- a) upravni postupak;
- b) upravni spor;
- c) prekršajni postupak;
- d) parnični postupak;
- e) vanparnični postupak;
- f) ovršni postupak;
- g) kazneni postupak.

KORISNICI BESPLATNE PRAVNE POMOĆI

Korisnik besplatne pravne pomoći je osoba kojoj se na teritoriji kantona pruža besplatna pravna pomoć u skladu sa zakonom, i to:

- državljanin BiH koji ima prebivalište, odnosno boravište na teritoriji kantona, i drugo fizička osoba koje ima boravište na teritoriji BiH,
- fizička osoba koja se nalazi na teritoriji BiH pod međunarodnom zaštitom (tražilac azila, izbjeglica, lice pod supsidijarnom ili privremenom zaštitom, apatrid, žrtva trgovine ljudima...) i
- osoba čija su prava zaštićena odredbama Konvencije o građansko-pravnim aspektima međunarodne otmice djece i Konvencije o ostvarivanju alimentacionih zahtjeva u inozemstvu.

UVJETI, KRITERIJI I NAČIN OSTVARIVANJA PRAVNE POMOĆI

(1) Pravo na besplatnu pravnu pomoć na osnovu statusa ostvaruje:

- a) žrtva nasilja u obitelji ili nasilja na osnovu spola;
- b) korisnik stalne novčane pomoći ostvarene prema županijskom propisu o socijalnoj zaštiti;
- c) osoba kojoj je oduzeta poslovna sposobnost i duševno oboljela osoba;
- d) korisnik najniže mirovine pod uvjetom da nema drugih članova obiteljskog kućanstva;
- e) nezaposlena osoba;
- f) ratni vojni invalid i branitelj Domovinskog rata u postupcima zaštite prava prema propisima iz oblasti braniteljsko-invalidske zaštite i povoljnijeg umirovljenja;
- g) tražitelj azila ili osoba pod supsidijornom ili privremenom zaštitom, osoba u postupku protjerivanja, apatrid i žrtva trgovine ljudima;
- h) dijete u skladu sa Konvencijom o pravima djeteta.

Pravo na besplatnu pravnu pomoć ostvaruju i osobe lošeg imovinskog stanja kada to utvrdi Zavod.

(2) Pravo na besplatnu pravnu pomoć po osnovu lošeg imovinskog stanja:

Osoba lošeg imovinskog stanja, koja ima pravo na besplatnu pravnu pomoć smatra se osoba čiji mjesečni prihodi po članu kućanstva ne prelaze 30% od prosječne isplaćene mjesečne neto plaće zaposlenih u Federaciji Bosne i Hercegovine u prethodnoj kalendarskoj godini, a nema nekretnine ili imovinu koja može podmiriti troškove postupka.

Pod prihodima i nekretninom ili drugom imovinom podrazumijevaju se prihodi i nekretnine i druga imovina koja je županijskim zakonom o socijalnoj zaštiti propisana kao uvjet za ostvarivanje prava na pomoć za uzdržavanje.

Kod utvrđivanja slabog imovinskog stanja osoba u ovoj situaciji neće se uzimati u obzir prihod i imovina članova njegove porodice, koji sa njim žive u zajedničkom domaćinstvu, a protustranka su u postupku.

Kantonalni zavod za pružanje besplatne pravne pomoći Tuzlanskog kantona uspostavljen je na temelju Zakona o pružanju pravne pomoći Tuzlanskog kantona.

Pravna pomoć je oblik ostvarivanja prava građana na jednak pristup pravdi i na pravično suđenje. Pravna pomoć se pruža građanima i po međunarodnim konvencijama koje obavezuju Bosnu i Hercegovinu.

OBLICI OSTVARIVANJA BESPLATNE PRAVNE POMOĆI I OBLASTI KOJE ZAKON OBUHVATA

Pravna pomoć u okviru nadležnosti Zavoda ostvaruje se u vidu:

- i) davanja usmenih pravnih savjeta, sastavljanja različitih podnesaka (tužbi, žalbi, molbi, zahtjeva, prigovora, predstavki i dr.),
- j) odbrane u krivičnom postupku i zastupanja stranaka u skladu sa zakonima o krivičnom postupku u BiH,
- k) odbrane u prekršajnom postupku i zastupanje stranaka u skladu sa zakonima o prekršajnom postupku u BiH,
- l) zastupanje pred sudom,
- m) zastupanje pred organima uprave i upravnim organizacijama,
- n) fpreduzimanja drugih radnji u cilju zaštite prava i pravnih interesa korisnika pravne zaštite.

(2) Pravna pomoć iz stava (1) ovog člana pruža se bez naknade, osim ako ovim zakonom nije drugačije propisano.

Postupci zaštite prava u kojima se pruža besplatna pravna pomoć

Besplatna pravna pomoć se pruža korisnicima u postupcima u kojima se ostvaruju i štite njihova prava i na zakonu zasnovani pravni interesi.

- a) parnični postupak;
- b) vanparnični postupak;
- c) završni postupak;
- d) krivični postupak, u skladu sa zakonima o krivičnom postupku;
- e) prekršajni postupak;
- f) upravni postupak;
- g) upravni spor.

KORISNICI BESPLATNE PRAVNE POMOĆI

Korisnik besplatne pravne pomoći je fizičko lice kome se pruža besplatna pravna pomoć prema uslovima propisanim u zakonu:

- a) državljanin Bosne i Hercegovine koji ima prebivalište, odnosno boravište na području Kantona,
- b) državljanin Bosne i Hercegovine – povratnik, koji je prije povratka u prijeratno mjesto stanovanja imao status raseljenog lica na području Kantona, osim ostvarivanja prava na odbranu po službenoj dužnosti,
- c) strani državljanin ili lice bez državljanstva (apatrid) koje se nalazi na teritoriji Bosne i Hercegovine pod međunarodnom zaštitom, a naročito tražilac azila, izbjeglica, lice pod privremenom ili supsidijarnom zaštitom, lice u postupku protjerivanja, žrtva trgovine ljudima, u skladu s obavezama koje BiH ima prema međunarodnim konvencijama, ukoliko im pravna pomoć nije osigurana posebnim zakonom.

USLOVI, KRITERIJI I NAČIN OSTVARIVANJA PRAVNE POMOĆI

Pravo na besplatnu pravnu pomoć ima korisnik koji nema dovoljno imovine ili drugih sredstava da plati troškove advokatskih usluga i troškove zastupanja pod uslovom da ispunjava kriterije utvrđene zakonom.

Pravo na odbranu i zastupanje u krivičnom postupku pred organima od strane pravnih zastupnika zavoda imaju i fizička lica koja nemaju prebivalište na području kantona.

Pravo na besplatnu pravnu pomoć ima fizičko lice ako je slabog imovnog stanja.

Pravo na besplatnu pravnu pomoć, osim lica iz stava (1) ovog člana, može ostvariti i lice bez imovine u smislu odredbi člana 16. stav (1) ovog zakona, koje ispunjava bilo koji od sljedećih kriterija:

- a) lice koje po osnovu socijalne zaštite ostvaruje pravo na stalnu novčanu pomoć, prema kantonalnim propisima o socijalnoj zaštiti;
- b) nezaposleno lice;
- c) penzioner koji prima najnižu penziju ili srazmjernu INO penziju, koja zajedno sa samostalnom penzijom ne prelazi iznos najniže penzije;
- d) dijete bez roditeljskog staranja;
- e) lice kojem je oduzeta poslovna sposobnost i duševno oboljelo lice, smješteno u određenu ustanovu;
- f) žrtva nasilja u porodici ili nasilja na osnovu spola;
- g) član porodice šehida, poginulog borca, ratni vojni invalid i dobitnik ratnog priznanja i odlikovanja, u stvarima zaštite i ostvarivanju njegovih prava po tim osnovama;
- h) demobilisani borac;
- i) žrtve seksualnog nasilja tokom rata.
- j) žrtve seksualnog nasilja tokom oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini;
- k) lica pod međunarodnom zaštitom.

Ko se smatra licem lošeg imovinskog stanja?

Licem slabog imovnog stanja se, po odredbama ovog zakona, smatra fizičko lice čija ukupna redovna primanja i prihodi po članu domaćinstva ne prelaze iznos od 40% prosječne isplaćene mjesečne neto plaće zaposlenih u Federaciji Bosne i Hercegovine, prema posljednjim objavljenim podacima Federalnog zavoda za statistiku, a koje nema nekretnine ili drugu imovinu koja može biti predmet izvršenja.

Pod prihodima, nekretninom ili drugom imovinom lica iz stava (1) ovog člana, podrazumijevaju se prihodi, nekretnine i druga imovina koja je kantonalnim propisima o socijalnoj zaštiti propisana kao uslov za ostvarivanje prava na stalnu novčanu pomoć.

Kod utvrđivanja slabog imovinskog stanja lica iz stava (1) ovog člana, neće se uzimati u obzir ukupan prihod i imovina članova porodice korisnika besplatne pravne pomoći koji s njim žive u zajedničkom domaćinstvu, a protustranka su u postupku ili je njihov interes u suprotnosti sa interesom podnosioca zahtjeva.

Postupak ostvarivanja prava na besplatnu pravnu pomoć

Zahtjev za pružanje pravne pomoći, uz priložene dokaze o ispunjavanju kriterija iz člana 14. ovog Zakona, podnosi se direktoru.

O zahtjevu za pružanje pravne pomoći odlučuje direktor rješenjem, u skladu sa odredbama Zakona o upravnom postupku .

Rješenja su konačna i protiv njih nije dopuštena žalba, ali se može pokrenuti upravni spor podnošenjem tužbe nadležnom sudu.

Odbijanje ili otkazivanje besplatne pravne pomoći

Besplatna pravna pomoć **neće se odobriti** podnosiocu zahtjeva ili će se **otkazati, ukoliko je već odobrena**, u sljedećim slučajevima:

- a) ako se iz samog zahtjeva, dokaza i činjenica na kojima se zasniva zahtjev očigledno može zaključiti da je zahtjev neosnovan;
- b) ako se radi o neopravdanom vođenju postupka;
- c) ako se radi o zloupotrebi prava na besplatnu pravnu pomoć.

Pravna pomoć će se odbiti ili uskratiti licu koje se ponaša izrazito nasilnički, nepristojno i uvredljivo prema zaposlenicima Zavoda.

U navedenim slučajevima, direktor će rješenjem odbiti ili uskratiti dalje pružanje pravne pomoći.

O zahtjevu za pružanje besplatne pravne pomoći i o otkazivanju odobrene besplatne pravne pomoći odlučuje direktor Zavoda rješenjem, bez odlaganja, a najkasnije u roku od 15 dana od dana podnošenja zahtjeva, odnosno utvrđivanja uslova za otkazivanje odobrene besplatne pravne pomoći, shodno odredbama Zakona o upravnom postupku

Rješenja su konačna i protiv njih **nije dopuštena žalba**, ali se može pokrenuti upravni spor podnošenjem tužbe nadležnom sudu¹⁹

Plaćanje troškova

Poslovi pružanja pravne pomoći od strane pravnih zastupnika obavljaju se besplatno.

Obaveza plaćanja pravne pomoći, kao i obaveza plaćanja troškova u vezi sa postupcima u kojima je pružana pravna pomoć (vještačenja i drugi stvarni troškovi), postoji kada se tokom postupka ili po njegovom završetku, po službenoj dužnosti ili po prijavi bilo kojeg lica, utvrdi da je korisnik pravne pomoći imao ili ima dovoljno sredstava za plaćanje zastupanja i da nije ispunjavao kriterije za pružanje besplatne pravne pomoći.

U ovom slučaju, direktor donosi rješenje o poništavanju ili izmjeni rješenja o pružanju pravne pomoći u slučaju da je postupak okončan, odnosno rješenje o obustavljanju pružanja pravne pomoći ako je postupak u toku.

Rješenjem se ujedno odlučuje o obavezi plaćanja naknade za sve radnje poduzete tokom pružanja pravne pomoći i zastupanja tog korisnika, kao i o obavezi plaćanja drugih troškova nastalih u vezi s tim, osim u slučaju kada o tome odlučuje sud.

– Na ova rješenja se primjenjuje član 20. Zakona, nije dozvoljena žalba, ali je moguće voditi upravni spor pred nadležnim sudom.

¹⁹ Član 20. Zakona o pružanju besplatne pravne pomoći Tuzlanskog kantona ("Službene novine Tuzlanskog kantona" broj 17/2023); (1) "O zahtjevu za pružanje besplatne pravne pomoći i o otkazivanju odobrene besplatne pravne pomoći odlučuje direktor Zavoda rješenjem, bez odlaganja, a najkasnije u roku od 15 dana od dana podnošenja zahtjeva, odnosno utvrđivanja uslova za otkazivanje odobrene besplatne pravne pomoći, shodno odredbama Zakona o upravnom postupku ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 2/98, 48/99 i 61/22). (2) Ako bi podnosilac zahtjeva zbog isteka roka izgubio pravo na preduzimanje radnje za koju je podnio zahtjev, direktor Zavoda je dužan odlučiti o zahtjevu i u roku kraćem od roka iz stava (1) ovog člana, a koji podnosiocu zahtjeva omogućava blagovremeno preduzimanje radnje za koju je podnio zahtjev. (3) Na zahtjev za pružanje besplatne pravne pomoći i rješenje kojim se odlučuje o zahtjevu ne plaćaju se takse. (4) Rješenja iz stavova (1) i (2) ovog člana su konačna i protiv njih nije dopuštena žalba, ali se može pokrenuti upravni spor podnošenjem tužbe nadležnom sudu.

Kantonalni zavod za pravnu pomoć ZE-DO kantona osigurava pružanje besplatne pravne pomoći na način i pod uslovima utvrđenim Zakonom o pružanju besplatne pravne pomoći ("Sl. novine ZDK" br. 1/14), kako bi se građanima omogućilo ostvarivanje prava na jednak pristup pravdi i pravo na pravično suđenje.

Prava utvrđena zakonom o pružanju besplatne pravne pomoći predstavljaju minimum prava koja se drugim zakonima i propisima ne mogu umanjivati.

Lice ostvaruje besplatnu pravnu pomoć kod nadležnog organa za pružanje besplatne pravne pomoći. Lice koje ostvari pravo na besplatnu pravnu pomoć pred nadležnim organom u mjestu svog prebivališta, odnosno boravišta, uživa to pravo na teritoriji cijele Bosne i Hercegovine, u skladu sa zakonom. U zakonu o besplatnoj pravnoj pomoći navedeni su važniji izrazi čiji opis olakšava razumijevanje besplatne pravne pomoći.

- d) Advokati – članovi advokatskih komora u Bosni i Hercegovini,
- e) Zaposlenici općinskih službi za besplatnu pravnu pomoć, odnosno državni službenici koji su zaposleni u općini i koji ispunjavaju uslove propisane članom 32. stav (2) ovog zakona,
- f) Članovi udruženja koja su registrovana za pružanje besplatne pravne pomoći, u skladu sa uslovima propisanim procesnim zakonima koji se odnose na punomoćnike stranke.

Oblici ostvarivanja besplatne pravne pomoći i oblasti koje zakon obuhvata

Besplatna pravna pomoć ostvaruje se kao pravo na:

- a) opće informacije o pravima i obavezama;
- b) pomoć u popunjavanju obrazaca;
- c) pravne savjete;
- d) pravna pomoć pri sastavljanju svih vrsta podnesaka;
- e) zastupanje pred organima uprave i institucijama;
- f) zastupanje na sudu;
- g) pravnu pomoć u postupcima mirnog rješavanja spora (medijacija).

Postupci zaštite prava u kojima se pruža besplatna pravna pomoć

Postupci u kojima se pruža pravna pomoć su:

- a) parnični postupak;
- b) vanparnični postupak;
- c) izvršni postupak;
- d) krivični postupak, u skladu sa zakonima o krivičnom postupku;
- e) prekršajni postupak
- f) upravni postupak;
- g) upravni spor.

KORISNICI BESPLATNE PRAVNE POMOĆI

Korisnik besplatne pravne pomoći je fizičko lice kojem se pravna pomoć pruža prema uslovima, kriterijima i načinu ostvarivanja pravne pomoći propisanim ovim zakonom, i to:

- a) državljanin Bosne i Hercegovine koji ima prebivalište, odnosno boravište na teritoriji Kantona, kao i drugo fizičko lice koje ima boravište na teritoriji Bosne i Hercegovine;
- b) fizičko lice koje se nalazi na teritoriji Bosne i Hercegovine pod međunarodnom zaštitom u skladu sa međunarodnim standardima, a naročito: tražilac azila, izbjeglica, lice pod supsidijarnom ili privremenom zaštitom, apatrid, žrtva trgovine ljudima, u skladu sa obavezama koje Bosna i Hercegovina ima prema međunarodnim konvencijama.

UVJETI, KRITERIJI I NAČIN OSTVARIVANJA PRAVNE POMOĆI

Pravo na besplatnu pravnu pomoć **po osnovu statusa** ostvaruje:

- a) korisnik stalne novčane pomoći ostvarene prema propisu o socijalnoj zaštiti;
- b) dijete;
- c) lice kome je oduzeta poslovna sposobnost i duševno oboljelo lice smješteno u zdravstvenu ustanovu, ustanovu socijalne zaštite ili drugu specijaliziranu ustanovu;
- d) penzioner koji prima najnižu penziju, a nema drugih članova porodičnog domaćinstva koji ostvaruju redovna primanja i prihode;
- e) žrtve nasilja u porodici i nasilja u zajednici;
- f) žrtva silovanja tokom rata u BiH;
- g) nezaposleni demobilisani borac;
- h) član porodice šehida, poginulog borca, ratni vojni invalid i dobitnik ratnog priznanja i odlikovanja u stvarima zaštite i ostvarivanju njegovih prava po tim osnovama i
- i) lica pod međunarodnom zaštitom iz člana 10. tačke b) Zakona o pružanju besplatne pravne pomoći;
- j) civilne žrtve rata.

Svoj status navedena lica dokazuju odgovarajućom dokumentacijom izdatom od nadležnog organa, kojima je utvrđen status tog lica.

Pravo na besplatnu pravnu pomoć ostvaruju i lica lošeg imovinskog stanja.

Ko se smatra licem lošeg imovinskog stanja?

Licima lošeg imovinskog stanja se, po odredbama Zakona o pružanju besplatne pravne pomoći, smatra lice čiji mjesečni prihod i ukupan mjesečni prihod članova njegovog porodičnog domaćinstva ne prelazi iznos od 30% prosječne isplaćene mjesečne neto plaće zaposlenih u Zeničko-dobojskom kantonu, u prethodnoj kalendarskoj godini za jednog člana, i po 10% za svakog narednog člana njegovog porodičnog domaćinstva, a nema nekretnine i/ili drugu imovinu koja može biti predmet izvršenja po Zakonu o izvršnom postupku koji se primjenjuje u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Ko se ne smatra licem lošeg imovinskog stanja?

Ne smatra se licem lošeg imovinskog stanja lice koje živi u zajedničkom domaćinstvu sa punoljetnim članom svoje porodice, a koji je takvog imovinskog stanja da je u mogućnosti da snosi njegove troškove advokatskih usluga. Kod utvrđivanja slabog imovinskog stanja lica u ovoj situaciji, neće se uzimati u obzir prihod i imovina članova njegove porodice, koji sa njim žive u zajedničkom domaćinstvu, a protivstranka su u postupku.

POSTUPAK OSTVARIVANJU PRAVA NA BESPLATNU PRAVNU POMOĆ

Zahtjev za pružanje besplatne pravne pomoći, uz priložene dokaze o ispunjavanju uslova propisanih ovim zakonom, podnosi se nadležnom organu na obrascu koji propisuje ministar Ministarstva za pravosuđe i upravu Zeničko-dobojskog kantona (u daljem tekstu: Ministar).

Podnosilac zahtjeva uz zahtjev prilaže svoju ovjerenu pisanu izjavu i ovjerenu pisanu izjavu punoljetnih članova svog porodičnog domaćinstva o imovinskom stanju, kao i svoju ovjerenu pisanu izjavu i pisanu izjavu punoljetnih članova svog porodičnog domaćinstva o dopuštanju uvida u sve podatke o imovini i prihodima.

Za tačnost podataka navedenih u zahtjevu, podnosilac zahtjeva odgovara krivično i materijalno.

O zahtjevu za pružanje besplatne pravne pomoći odlučuje ovlašteno lice nadležnog organa bez odgađanja, a najkasnije u roku od **15 dana** od dana podnošenja zahtjeva.

Odobrena besplatna pravna pomoć važi do pravosnažnog okončanja postupka za koji je odobrena, ukoliko ranije nije otkazana ili opozvana.

Obaveze plaćanja pravne pomoći

Poslovi pružanja pravne pomoći od strane pravnih zastupnika Zavoda obavljaju se besplatno.

Obaveza plaćanja pravne pomoći postoji kada se tokom postupka ili po njegovom završetku, po službenoj dužnosti ili po prijavi bilo kog lica, utvrdi da je korisnik pravne pomoći imao ili ima dovoljno sredstava za plaćanje zastupanja i da nije ispunjavao kriterije za pružanje besplatne pravne pomoći.

U ovom slučaju, direktor Zavoda ili pravni zastupnik, kojeg on ovlasti, donijet će rješenje o poništavanju ili izmjeni rješenja o pružanju pravne pomoći u slučaju da je postupak okončan, odnosno rješenje o obustavljanju pružanja pravne pomoći u slučaju da je postupak u toku.

Rješenjem će ujedno biti odlučeno o obavezi plaćanja naknade za sve radnje poduzete tokom pružanja pravne pomoći i zastupanja tog korisnika, kao i obavezi plaćanja drugih troškova nastalih u vezi s tim.

Iznosi naknada obračunavaju se prema advokatskoj tarifi i prihod su Budžeta Kantona.

Zavod za pružanje besplatne pravne pomoći uspostavlja na temelju Zakona o pružanju besplatne pravne pomoći.

Besplatna pravna pomoć je oblik ostvarivanja prava fizičkog lica na pravično suđenje i jednak pristup pravdi pred sudom i drugim organima, čije troškove u cijelosti ili djelimično snosi nadležni organ za pružanje besplatne pravne pomoći.

Besplatnu pravnu pomoć, u skladu s odredbama ovog Zakona, pruža nadležni organ utvrđen ovim Zakonom (Zavod).

Besplatnu pravnu pomoć mogu pružati i:

- **advokati** koji su članovi advokatskih komora u Bosni i Hercegovini,
- **udruženja registrovana za pružanje besplatne pravne pomoći**,
- **drugi subjekti**, u skladu sa drugim zakonima.
- **pravni zastupnik** preduzima sve radnje i učestvuje u svim fazama postupka do okončanja postupka.

Pravni zastupnik je dužan da informiše korisnika o preduzetim radnjama u postupku i o svim drugim činjenicama relevantnim za tok i ishod konkretnog postupka.

OBLICI OSTVARIVANJA BESPLATNE PRAVNE POMOĆI I OBLASTI KOJE ZAKON OBUHVATA

Besplatna pravna pomoć ostvaruje se kao pravo na:

- opće informacije o pravima i obavezama,
- pomoć pri popunjavanju obrazaca za ostvarivanje prava na besplatnu pravnu pomoć,
- pravne savjete,
- pravnu pomoć pri sastavljanju svih vrsta pismena,
- zastupanje pred organima uprave i drugim organima i institucijama,
- zastupanje na sudu,
- sačinjavanje apelacija,
- pravnu pomoć u postupcima mirnog rješavanja spora (medijacija).

Prava na opće informacije o pravima i obavezama i pomoć u popunjavanju obrazaca za ostvarivanje prava na besplatnu pravnu pomoć imaju sva lica, bez obzira na ispunjavanje uvjeta propisanih ovim zakonom.

Pravni savjet predstavlja detaljno informisanje o načinu i mogućnostima rješavanja određenog pravnog pitanja u konkretnoj pravnoj stvari.

Pravna pomoć iz stava (1) ovog člana pruža se bez naknade, ako ovim zakonom nije drugačije propisano.

POSTUPCI ZAŠTITE PRAVA U KOJIMA SE PRUŽA BESPLATNA PRAVNA POMOĆ

Postupci iz stava (1) ovog člana su:

- a) upravni postupak,
- b) upravni spor,
- c) prekršajni postupak,
- d) parnični postupak,
- e) vanparnični postupak,
- f) izvršni postupak,
- g) krivični postupak, u skladu sa Zakonom o krivičnom postupku u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Postupci u kojima se ne pruža besplatna pravna pomoć

Besplatna pravna pomoć ne pruža se u sljedećim postupcima:

- a) postupak pred privrednim odjeljenjima nadležnih sudova,
- b) postupak upisa u registar privrednih subjekata,
- c) postupak registracije obrtničke djelatnosti,
- d) postupak registracije udruženja ili fondacija,
- e) postupak pred nadležnim poreznim organima,
- f) postupak pribavljanja urbanističke saglasnosti i građevinske dozvole,
- g) sastavljanje privatnih isprava i ugovora.

KORISNICI BESPLATNE PRAVNE POMOĆI

Korisnik besplatne pravne pomoći (u daljem tekstu: Korisnik) je lice kojem se na teritoriji Kantona pruža besplatna pravna pomoć prema uvjetima propisanim zakonom, i to:

- a) državljanin Bosne i Hercegovine koji ima prebivalište ili boravište na teritoriji Kantona i drugo fizičko lice koje ima boravište na teritoriji Bosne i Hercegovine;
- b) fizičko lice koje se nalazi na teritoriji Bosne i Hercegovine pod međunarodnom zaštitom u skladu s međunarodnim standardom, a naročito tražilac azila, izbjeglica, lice pod supsidijarnom ili privremenom zaštitom, apatrid, žrtva trgovine ljudima, u skladu sa principima reciprociteta ili u skladu sa obavezama koje Bosna i Hercegovina ima prema međunarodnim konvencijama;
- c) lice čija su prava zaštićena odredbama Konvencije o građansko-pravnim aspektima međunarodne otmice djece i Konvencije o ostvarivanju alimentacijskih zahtjeva u inostranstvu.

UVJETI, KRITERIJI I NAČIN OSTVARIVANJA PRAVNE POMOĆI

Pravo na besplatnu pravnu pomoć na osnovu statusa ostvaruje:

- a) dijete bez roditeljskog staranja,
- b) lice kojem je oduzeta poslovna sposobnost i duševno oboljelo lice smješteno u zdravstvenu ustanovu,
- c) žrtva nasilja u porodici ili nasilja na osnovu spola, za vrijeme dok je smještena u sigurnu kuću,
- d) korisnik stalne novčane (socijalne) pomoći ostvarene prema kantonalnom propisu o socijalnoj zaštiti,
- e) uži valac najniže penzije, pod uvjetom da nema drugih članova porodičnog domaćinstva koji ostvaruju dodatna primanja.

Pravo na besplatnu pravnu pomoć ostvaruje i lice lošeg imovinskog stanja kada to utvrdi nadležni organ. Licem lošeg imovinskog stanja, koje ima pravo na besplatnu pravnu pomoć, smatra se lice čiji mjesečni prihodi po članu domaćinstva ne prelaze iznos od 35% prosječne isplaćene mjesečne neto plaće zaposlenih u Federaciji Bosne i Hercegovine u prethodnoj kalendarskoj godini, a nema nekretnine ili drugu imovinu kojom može podmiriti troškove postupka.

Kod utvrđivanja lošeg imovinskog stanja neće se uzimati u obzir prihod i imovina članova porodice korisnika koji sa njim žive u zajedničkom domaćinstvu, a protustranke su u postupku.

Pod prihodima, nekretninom ili drugom imovinom podrazumijevaju se prihodi, nekretnine i druga imovina koja je Kantonalnim zakonom o socijalnoj zaštiti propisana kao uvjet za ostvarivanje prava na stalnu novčanu pomoć.

Djelimična naknada troškova postupka

Kada podnosilac zahtjeva ima na raspolaganju određena sredstva koja se mogu koristiti u toku postupka, ali su nedovoljna za plaćanje troškova postupka, a naročito troškova zastupanja, nadležni organ određuje koje troškove postupka snosi podnosilac zahtjeva.

Pravo na besplatnu odbranu i zastupanje u krivičnom postupku ima i lice koje nema prebivalište na području Kantona, pod uvjetima propisanim zakonom kojim se reguliše krivični postupak u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Otkazivanje besplatne pravne pomoći

Besplatna pravna pomoć neće se odobriti podnosiocu zahtjeva ili će se otkazati ukoliko je odobrena:

- a) ako se iz samog zahtjeva, dokaza i činjenica na kojima se zasniva zahtjev očigledno može zaključiti da je takav zahtjev neosnovan;

- b) ako se radi o neopravdanom vođenju postupka, tj. kada je podnosilac zahtjeva u očiglednom nesrazmjeru sa stvarnim izgledom na uspjeh, kao i kada želi da vodi postupak radi postizanja svrhe koja je suprotna načelima poštenja i morala,
- c) ako se radi o zloupotrebi prava na besplatnu pravnu pomoć, tj. ako je podnosilac zahtjeva dao netačne podatke o ispunjavanju kriterija iz ovog Zakona ili ako, u slučaju promijenjenih okolnosti u toku vođenja postupka, prema kojima ne bi imao pravo na besplatnu pravnu pomoć, nije nadležnom organu prijavio te promijenjene okolnosti,
- d) pravna pomoć se neće odobriti ili će se otkazati licu koje se ponaša izrazito nasilnički, nepristojno i uvredljivo prema pružaocu pravne pomoći.

POSTUPAK OSTVARIVANJA PRAVA NA BESPLATNU PRAVNU POMOĆ

O zahtjevu za pružanje besplatne pravne pomoći, o djelomičnoj naknadi troškova postupka i o otkazivanju odobrene pravne pomoći odlučuje rukovodilac nadležnog organa rješenjem, bez odgađanja, a najkasnije u roku od 15 dana od dana podnošenja zahtjeva, odnosno utvrđivanja uvjeta za otkazivanje odobrene pravne pomoći, u skladu sa odredbama federalnog zakona kojim se reguliše upravni postupak.

Protiv rješenja korisnik ima pravo uložiti žalbu u roku od osam dana od dana prijema rješenja.

Žalba na rješenje, koje je donio rukovodilac nadležnog organa, podnosi se ministarstvu nadležnom za oblasti pravosuđa i uprave Kantona, koje o žalbi odlučuje u roku od osam dana od dana podnošenja žalbe.

Protiv rješenja donesenog po žalbi nezadovoljna stranka može pokrenuti upravni spor pred nadležnim sudom.

Obaveza vraćanja sredstava

Kada se u toku postupka donese rješenje o otkazivanju besplatne pravne pomoći zbog zloupotrebe prava na besplatnu pravnu pomoć ili se utvrdi da su se finansijske prilike korisnika ili članova njegovog porodičnog domaćinstva bitno izmijenile, tako da je korisnik u mogućnosti potpuno ili djelimično vratiti troškove za pruženu pravnu pomoć, korisnik je dužan vratiti u Budžet Kantona sredstva utrošena na pružanje pravne pomoći, o čemu se donosi posebno rješenje.

HERCEGOVAČKO-NERETVANSKI KANTON

Zavod za pružanje besplatne pravne pomoći HNK-a uspostavljen je na temelju Zakona o pružanju besplatne pravne pomoći HNK-a.

Besplatna pravna pomoć je oblik ostvarivanja prava fizičkog lica na pravično suđenje i jednak pristup pravdi pred sudom i drugim organima, čije troškove u cijelosti ili djelimično snosi nadležni organ za pružanje besplatne pravne pomoći.

OBLICI OSTVARIVANJA BESPLATNE PRAVNE POMOĆI I OBLASTI KOJE ZAKON OBUHVATA

Besplatna pravna pomoć ostvaruje se kao pravo na:

- opće informacije o pravima i obavezama,
- pomoć pri popunjavanju obrazaca za ostvarivanje prava na besplatnu pravnu pomoć,
- pravne savjete,
- pravnu pomoć pri sastavljanju svih vrsta pismena,
- zastupanje pred organima uprave i drugim organima i institucijama,
- zastupanje na sudu,
- sastavljanje apelacija,
- pravnu pomoć u postupcima mirnog rješavanja spora (medijacija).

Pravo na opće informacije o pravima i obavezama i pomoć u popunjavanju obrazaca za ostvarivanje prava na besplatnu pravnu pomoć imaju sva lica, bez obzira na ispunjavanje uvjeta propisanih ovim Zakonom. Pravni savjet je detaljno informiranje o načinu i mogućnostima rješavanja određenog pravnog pitanja u konkretnoj pravnoj stvari. Pravna pomoć pruža se bez naknade, ako ovim Zakonom nije drugačije propisano.

Pravni zastupnik poduzima sve radnje i sudjeluje u svim fazama postupka do njegovog okončanja.

Pravni zastupnik je dužan informirati korisnika o poduzetim radnjama u postupku i o svim drugim činjenicama relevantnim za tok i ishod konkretnog postupka.

POSTUPCI ZAŠTITE PRAVA U KOJIMA SE PRUŽA BESPLATNA PRAVNA POMOĆ

- upravni postupak,
- upravni spor,
- prekršajni postupak,
- parnični postupak,
- vanparnični postupak,
- izvršni postupak,
- krivični postupak, u skladu sa Zakonom o krivičnom postupku u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Korisnici besplatne pravne pomoći

Korisnik besplatne pravne pomoći je lice kojem se na teritoriji Kantona pruža besplatna pravna pomoć prema uvjetima propisanim zakonom, i to:

- a) državljanin Bosne i Hercegovine koji ima prebivalište ili boravište na teritoriji Kantona i drugo fizičko lice koje ima boravište na teritoriji Bosne i Hercegovine;
- b) fizičko lice koje se nalazi na teritoriji Bosne i Hercegovine pod međunarodnom zaštitom u skladu s međunarodnim standardima, a naročito tražilac azila, izbjeglica, lice pod supsidijarnom ili privremenom zaštitom, apatrid, žrtva trgovine ljudima, u skladu sa principima reciprociteta ili u skladu sa obavezama koje Bosna i Hercegovina ima prema međunarodnim konvencijama;
- c) lice čija su prava zaštićena odredbama Konvencije o građansko-pravnim aspektima međunarodne otmice djece i Konvencije o ostvarivanju alimentacionih zahtjeva u inostranstvu.

UVJETI, KRITERIJI I NAČIN OSTVARIVANJA PRAVNE POMOĆI

Pravo na besplatnu pravnu pomoć na osnovu statusa ostvaruje:

- a) dijete bez roditeljskog staranja,
- b) lice kojem je oduzeta poslovna sposobnost i duševno oboljelo lice
- c) žrtva nasilja u porodici ili nasilja na osnovu spola,
- d) korisnik stalne novčane (socijalne) pomoći ostvarene prema kantonalnom propisu o socijalnoj zaštiti,
- e) uži valac najniže penzije pod uvjetom da nema drugih članova porodičnog domaćinstva koji ostvaruju dodatna primanja,
- f) član porodice šehida poginulog borca, ratni vojni invalid ili dobitnik ratnog priznanja i odlikovanja, u stvarima zaštite i ostvarivanja njegovih prava po tim osnovama,
- g) nezaposleno lice na Zavodu za zapošljavanje HNK-a sa statusom prognanika, izbjeglice, povratnika i demobilisanog borca, koje ispunjava uslove po osnovu lošeg imovinskog stanja,
- h) lice pod međunarodnom zaštitom.

Pravo na besplatnu pravnu pomoć ostvaruje i lice lošeg imovinskog stanja kada to utvrdi nadležni organ.

Ko se smatra licem lošeg imovinskog stanja?

Lice lošeg imovinskog stanja, koje ima pravo na besplatnu pravnu pomoć, smatra se lice čiji mjesečni prihodi po članu domaćinstva ne prelaze iznos od 25% prosječne isplaćene mjesečne neto plate zaposlenih u Federaciji Bosne i Hercegovine u prethodnoj kalendarskoj godini, a nema nekretnine ili drugu imovinu kojom može podmiriti troškove postupka.

Kod utvrđivanja lošeg imovinskog stanja lica iz stava (1) ovog člana, neće se uzimati u obzir prihod i imovina članova porodice korisnika koji sa njim žive u zajedničkom domaćinstvu, a protivstranke su u postupku.

Pod prihodima, nekretninom ili drugom imovinom lica podrazumijevaju se prihodi, nekretnine i druga imovina koja je Kantonalnim zakonom o socijalnoj zaštiti propisana kao uvjet za ostvarivanje prava na stalnu novčanu pomoć.

Djelimična naknada troškova postupka

Kada podnosilac zahtjeva ima na raspolaganju određena sredstva koja se mogu koristiti u toku postupka, ali su nedovoljna za plaćanje troškova postupka, a naročito troškova zastupanja, nadležni organ određuje koje troškove postupka snosi nadležni organ, a koje podnosilac zahtjeva.

Pravo na besplatnu odbranu i zastupanje u krivičnom postupku ima i lice koje nema prebivalište na području Kantona, pod uvjetima propisanim zakonom kojim se reguliše krivični postupak u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Otkazivanje besplatne pravne pomoći

Besplatna pravna pomoć neće se odobriti podnosiocu zahtjeva ili će se otkazati ukoliko je odobrena:

- a) ako se iz samog zahtjeva, dokaza i činjenica na kojima se zasniva zahtjev očigledno može zaključiti da je takav zahtjev neosnovan;
- b) ako se radi o neopravdanom vođenju postupka;
- c) ako se radi o zloupotrebi prava na besplatnu pravnu pomoć.

Smatrat će se da je riječ o neopravdanom vođenju postupka kada je podnosilac zahtjeva u očiglednom nesrazmjeru sa stvarnim izgledima na uspjeh, kao i kada želi da vodi postupak radi postizanja svrhe koja je suprotna načelima poštenja i morala.

Smatrat će se da je riječ o zloupotrebi prava na besplatnu pravnu pomoć ako je podnosilac zahtjeva dao netačne podatke o ispunjavanju kriterija iz ovog Zakona ili ako, u slučaju promijenjenih okolnosti tokom vođenja postupka, prema kojima ne bi imao pravo na besplatnu pravnu pomoć, nije nadležnom organu prijavio te promijenjene okolnosti.

Besplatna pravna pomoć se neće odobriti, odnosno bit će otkazana, i licu koje se ponaša izrazito nasilnički, nepristojno i uvredljivo prema pružaocu pravne pomoći.

POSTUPAK OSTVARIVANJU PRAVA NA BESPLATNU PRAVNU POMOĆ

O zahtjevu za pružanje besplatne pravne pomoći, o djelimičnoj naknadi troškova postupka, kao i o otkazivanju odobrene pravne pomoći, odlučuje rukovodilac nadležnog organa rješenjem, bez odgađanja, a najkasnije u roku od **osam dana** od dana podnošenja zahtjeva, odnosno utvrđivanja uslova za otkazivanje odobrene pravne pomoći, u skladu sa odredbama federalnog zakona kojim se uređuje upravni postupak.

Protiv rješenja korisnik ima pravo izjaviti žalbu u roku od **osam dana** od dana prijema rješenja.

Žalba na rješenje koje je donio rukovodilac nadležnog organa podnosi se **ministru pravde**, koji o žalbi odlučuje u roku od **osam dana** od dana njenog podnošenja.

Protiv rješenja donesenog po žalbi, nezadovoljna stranka može pokrenuti **upravni spor** pred nadležnim sudom.

Obaveza vraćanja sredstava

Kada se tokom postupka donese rješenje o otkazivanju besplatne pravne pomoći zbog zloupotrebe prava na besplatnu pravnu pomoć, ili se utvrdi da su se finansijske prilike korisnika ili članova njegovog porodičnog domaćinstva bitno promijenile, na način da je korisnik u mogućnosti potpuno ili djelimično vratiti troškove pružene pravne pomoći, korisnik je dužan vratiti u Budžet Kantona sredstva utrošena na pružanje pravne pomoći, o čemu se donosi posebno rješenje.

Županijski zavod za pravnu pomoć osnovan je na temelju Zakona o županijskom zavodu za pravnu pomoć (u daljnjem tekstu: Zavod), koji uređuje ustroj, položaj, nadležnost i druga pitanja od značenja za njegov rad.

OBLICI OSTVARIVANJA BESPLATNE PRAVNE POMOĆI I OBLASTI KOJE ZAKON OBUHVATA

Temeljni poslovi Zavoda su:

1. davanje pravnih savjeta;
2. sastavljanje različitih podnesaka (tužbe, molbe, zahtjevi, predstavke, prigovori, prizivi i dr.);
3. zastupanje stranaka – fizičkih osoba u svim parničnim, upravnim i ostalim postupcima pred sudovima i ostalim tijelima Županije,
4. obrana i zastupanje u kaznenom postupku;
5. pružanje i drugih oblika pravne pomoći fizičkim osobama kako bi se zaštitila njihova prava i interesi.

Usluge iz stavka 1. ovog članka korisnicima pružaju uposlenici Zavoda – branitelji/punomoćnici bez naknade, ako ovim Zakonom nije drukčije propisano.

POSTUPCI ZAŠTITE PRAVA U KOJIMA SE PRUŽA BESPLATNA PRAVNA POMOĆ

Zavod zastupa stranke – fizičke osobe u svim parničnim i vanparničnim, upravnim i ostalim postupcima pred sudovima i ostalim tijelima Županije.

KORISNICI BESPLATNE PRAVNE POMOĆI

Zavod pruža usluge isključivo osobama lošeg imovnog stanja, ako ovim Zakonom nije drukčije propisano. Kao osoba lošeg imovnog stanja smatra se osoba koja, prema svom općem imovnom stanju nema sredstava niti mogućnosti dobivanja zajma ili drugih sredstava za plaćanje odvjetnika i ostale troškove zastupanja, bez štete za nužno održavanje sebe i svoje obitelji.

Uvjeti, kriteriji i način ostvarivanja pravne pomoći regulisani su pravilnikom.

POSTUPAK OSTVARIVANJA PRAVA NA BESPLATNU PRAVNU POMOĆ

O zahtjevu za pružanje pravne pomoći odlučuje posebnim rješenjem ravnatelj Zavoda, bez odgađanja, a najkasnije u roku od 15 dana od dana podnošenja zahtjeva.

Protiv rješenja iz stavka ovog članka, podnositelj zahtjeva ima pravo uložiti žalbu u roku od osam dana od dana prijema rješenja. Žalba na rješenje iz stavka (1) ovoga članka koje je donio ravnatelj Zavoda podnosi se Ministarstvu pravosuđa i uprave Županije Zapadnohercegovačke koje o žalbi odlučuje u roku od osam dana od dana podnošenja žalbe.

Protiv rješenja nezadovoljna stranka može pokrenuti upravni spor pred nadležnim sudom.

Zavod za pružanje besplatne pravne pomoći uspostavljen je na temelju Zakona o pružanju besplatne pravne pomoći Kantona Sarajevo.

Po ovom zakonu besplatna pravna pomoć je oblik ostvarivanja prava fizičkog lica na pravično suđenje i jednak pristup pravdi pred sudom i drugim organima, čije troškove u cijelosti ili djelimično snosi nadležni organ za pružanje besplatne pravne pomoći.

Odobrena besplatna pravna pomoć može se ograničiti samo iz razloga propisanih ovim zakonom.

Pravo na besplatnu pravnu pomoć obuhvata i pravo na oslobađanje od taksi, koje se ostvaruje u skladu sa propisima o taksama.

Lice koje ostvari pravo na besplatnu pravnu pomoć pred nadležnim organom u mjestu svog prebivališta, odnosno boravišta, uživa to pravo na teritoriji Bosne i Hercegovine. U tom cilju nadležni organi za pružanje besplatne pravne pomoći ostvaruju međusobnu saradnju.

Besplatnu pravnu pomoć, u skladu s odredbama ovog zakona, pružaju nadležni organi utvrđeni ovim zakonom.

Besplatnu pravnu pomoć mogu pružati i:

- advokati koji su članovi advokatskih komora u Bosni i Hercegovini,
- udruženja i fondacije registrovane za pružanje besplatne pravne pomoći,
- drugi subjekti, u skladu sa posebnim zakonima.

Pravo zastupanja korisnika besplatne pravne pomoći, u skladu sa procesnim zakonima u Federaciji Bosne i Hercegovine, imaju:

- a) službenici nadležnog organa, pod uslovima propisanim ovim zakonom,
- b) službenici udruženja i fondacija registrovanih za pružanje besplatne pravne pomoći i drugih subjekata, u skladu sa uslovima propisanim procesnim zakonima koji se odnose na punomoćnike stranke,
- c) advokati – članovi advokatskih komora u Bosni i Hercegovini.

OBLICI OSTVARIVANJA BESPLATNE PRAVNE POMOĆI I OBLASTI KOJE ZAKON OBUHVATA

Oblici ostvarivanja besplatne pravne pomoći

Besplatna pravna pomoć ostvaruje se kao pravo na:

- a) opće informacije o pravima i obavezama,
- b) pomoć pri popunjavanju obrazaca za ostvarivanje prava na besplatnu pravnu pomoć,
- c) pravne savjete,
- d) pravnu pomoć pri sastavljanju svih vrsta pismena,
- e) zastupanje pred organima uprave i drugim organima i institucijama,
- f) zastupanje na sudu,
- g) sačinjavanje apelacija,

- h) pravnu pomoć u postupcima mirnog rješavanja spora (medijacija),
- i) sačinjavanje podnesaka međunarodnim tijelima za zaštitu ljudskih prava.

Prava na opće informacije o pravima i obavezama i pomoć u popunjavanju obrazaca za ostvarivanje prava na besplatnu pravnu pomoć imaju sva lica, bez obzira na ispunjavanje uvjeta propisanih ovim zakonom.

Pravni savjet je detaljno informisanje o načinu i mogućnostima rješavanja određenog pravnog pitanja u konkretnoj pravnoj stvari.

Pravna pomoć pruža se bez naknade, ako ovim zakonom nije drugačije propisano.

POSTUPCI ZAŠTITE PRAVA U KOJIMA SE PRUŽA BESPLATNA PRAVNA POMOĆ

Besplatna pravna pomoć pruža se korisnicima besplatne pravne pomoći u postupcima u kojima se ostvaruju i štite njihova prava i na zakonu zasnovani interesi.

Postupci u kojima se pruža besplatna pravna pomoć su:

- a) upravni postupak,
- b) upravni spor,
- c) prekršajni postupak,
- d) parnični postupak,
- e) vanparnični postupak,
- f) izvršni postupak,
- g) krivični postupak, u skladu sa zakonom o krivičnom postupku u Federaciji Bosne i Hercegovine.

KORISNICI BESPLATNE PRAVNE POMOĆI

Pravo na besplatnu pravnu pomoć na osnovu statusa ostvaruju:

- a) dijete bez roditeljskog staranja,
- b) lice kojem je oduzeta poslovna sposobnost i duševno oboljelo lice,
- c) žrtva nasilja u porodici ili nasilja na osnovu spola, u postupcima regulisanja prava iz tog svojstva,
- d) korisnik stalne novčane pomoći ostvarene prema propisima o socijalnoj zaštiti,
- e) uži valac najniže penzije, pod uslovom da nema drugih članova porodičnog domaćinstva,
- f) lice pod međunarodnom zaštitom iz člana 9. tačka b) ovog zakona,
- g) član porodice šehida, poginulog borca, ratni vojni invalid, dobitnik ratnih priznanja i odlikovanja, u stvarima zaštite i ostvarivanja prava po tim osnovama.

Pravo na besplatnu pravnu pomoć ostvaruje i lice lošeg imovinskog stanja kada to utvrdi nadležni organ.

Licem lošeg imovinskog stanja, koje ima pravo na besplatnu pravnu pomoć, smatra se lice čiji mjesečni prihodi po članu domaćinstva ne prelaze iznos od 40% mjesečne neto plaće zaposlenih u Federaciji Bosne i Hercegovine, iznos koji je utvrđen za prethodnu kalendarsku godinu, a nema nekretnine ili drugu imovinu kojom može podmiriti troškove postupka.

Kod utvrđivanja lošeg imovinskog stanja neće se uzimati u obzir prihod i imovina članova porodice korisnika koji sa njim žive u zajedničkom domaćinstvu, a protivstranka su u postupku.

Pod prihodima, nekretninom ili drugom imovinom lica podrazumijevaju se prihodi, nekretnine i druga imovina koja je, kantonalnim zakonom o socijalnoj zaštiti, propisana kao uslov za ostvarivanje prava na stalnu novčanu pomoć.

Kada podnosilac zahtjeva ima na raspolaganju određena sredstva koja se mogu koristiti u toku postupka, ali su nedovoljna za plaćanje troškova postupka, a naročito troškova zastupanja, nadležni organ određuje koje troškove postupka snosi nadležni organ, a koje podnosilac zahtjeva.

O zahtjevu za pružanje besplatne pravne pomoći, o djelomičnoj naknadi troškova postupka i o otkazivanju odobrene pravne pomoći odlučuje rukovodilac nadležnog organa rješenjem, bez odgađanja, a najkasnije u roku od osam dana od dana podnošenja zahtjeva, odnosno utvrđivanja uslova za otkazivanje odobrene pravne pomoći, u skladu sa odredbama federalnog zakona kojim se reguliše upravni postupak.

Pojam “bez odgađanja” podrazumijeva hitno odlučivanje o pružanju besplatne pravne pomoći u zavisnosti od rokova koji su posebnim propisima utvrđeni za ostvarivanje određenog prava tražioca besplatne pravne pomoći, s tim da će se imovinsko stanje korisnika besplatne pravne pomoći, ako je uslov za ostvarivanje prava, utvrditi izjavama i naknadno provjeriti.

Protiv rješenja korisnik ima pravo uložiti žalbu u roku od osam dana od dana prijema rješenja.

Žalba na rješenje iz stava (5) ovog člana, koje je donio rukovodilac nadležnog organa, podnosi se ministru pravde, koji o žalbi odlučuje u roku od osam dana od dana podnošenja žalbe.

Protiv rješenja donesenog po žalbi iz stava (8) ovog člana nezadovoljna stranka može pokrenuti upravni spor pred nadležnim sudom.

Kada je korisnik potpuno ili djelimično uspio u postupku i dosuđeni mu troškovi postupka, na zahtjev nadležnog organa dužan je da vrati u budžet Kantona iznos troškova ostvarenih po osnovu odobrene besplatne pravne pomoći, o čemu se donosi posebno rješenje.

Besplatna pravna pomoć je oblik ostvarivanja prava fizičke osobe na pravično suđenje i jednak pristup pravdi pred sudom i drugim tijelima, čije troškove u cijelosti ili djelimično snosi nadležno tijelo za pružanje besplatne pravne pomoći .

OBLICI OSTVARIVANJA BESPLATNE PRAVNE POMOĆI I OBLASTI KOJE ZAKON OBUHVATA

Besplatna pravna pomoć ostvaruje se kao pravo na:

- a) opće informacije o pravima i obvezama,
- b) pomoć pri popunjavanju obrazaca za ostvarivanje prava na besplatnu pravnu pomoć,
- c) pravne savjete,
- d) pravnu pomoć pri sastavljanju svih vrsta pismena,
- e) zastupanje pred tijelima uprave i drugim tijelima i institucijama,
- f) zastupanje na sudu,
- g) sačinjavanje apelacija,
- h) pravnu pomoć u postupcima mirnog rješavanja spora (medijacija).

Pravo na opće informacije o pravima i obvezama te **pomoć u popunjavanju obrazaca za ostvarivanje prava** na besplatnu pravnu pomoć imaju **sve osobe**, bez obzira na ispunjavanje uvjeta propisanih ovim zakonom.

Pravni savjet podrazumijeva **detaljno informiranje** o načinu i mogućnostima rješavanja određenog pravnog pitanja u konkretnoj pravnoj situaciji.

Pravna pomoć **pruža se bez naknade**, osim ako ovim zakonom nije drugačije propisano.

POSTUPCI ZAŠTITE PRAVA U KOJIMA SE PRUŽA BESPLATNA PRAVNA POMOĆ

Besplatna pravna pomoć pruža se korisnicima u postupcima u kojima se ostvaruju i štite njihova **prava i zakonom zasnovani interesi**.

Postupci obuhvaćaju:

- a) upravni postupak,
- b) upravni spor,
- c) prekršajni postupak,
- d) parnični postupak,
- e) izvanparnični postupak,
- f) ovršni postupak,
- g) kazneni postupak – u dijelu kojim se pravo na obranu osigurava postavljanjem branitelja zbog lošeg imovinskog stanja osumnjičenog ili optuženog.

KORISNICI BESPLATNE PRAVNE POMOĆI

Korisnik besplatne pravne pomoći (u daljnjem tekstu: korisnik) je osoba kojoj se na teritoriju Županije pruža besplatna pravna pomoć u skladu s uvjetima propisanim zakonom, i to:

- a) **državljanin Bosne i Hercegovine** s prebivalištem na teritoriju Županije, kao i druge fizičke osobe koje se nalaze na teritoriju Županije i identificiraju se kao ugrožena kategorija;
- b) **fizička osoba** koja se nalazi na teritoriju Bosne i Hercegovine pod međunarodnom zaštitom u skladu s međunarodnim standardima, a osobito: tražitelj azila, izbjeglica, osoba pod supsidijarnom ili privremenom zaštitom, apatrid, žrtva trgovine ljudima – sukladno obvezama koje Bosna i Hercegovina ima prema međunarodnim konvencijama;
- c) **osoba čija su prava zaštićena** odredbama Konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece i Konvencije o ostvarivanju alimentacijskih zahtjeva u inozemstvu.

UVJETI, KRITERIJI I NAČIN OSTVARIVANJA PRAVNE POMOĆI

Pravo na besplatnu pravnu pomoć na osnovi statusa ostvaruje:

- a) dijete bez roditeljskog staranja;
- b) osoba kojoj je oduzeta poslovna sposobnost i duševno oboljela osoba;
- c) žrtva nasilja u obitelji ili nasilja na osnovu spola, i to u postupcima reguliranja prava iz tog svojstva;
- d) korisnik stalne novčane socijalne pomoći;
- e) uži valac najniže mirovine, pod uvjetom da nema drugih članova zajedničkog kućanstva, niti imovine iz koje se mogu podmiriti troškovi tražene pravne pomoći;
- f) lice pod međunarodnom zaštitom.

Pravo na besplatnu pravnu pomoć ostvaruje i **osoba lošeg imovnog stanja**, kada to utvrdi nadležni organ.

Pravo na besplatnu pravnu pomoć ostvaru je osoba lošeg imovinskog stanja kada to utvrdi nadležni organ.

Građaninom lošeg imovinskog stanja smatra se osoba čija ukupna imovna primanja i prihodi po članu kućanstva ne prelaze iznos od 25% najniže prosječne isplaćene mjesečne neto plaće zaposlenih u Federaciji Bosne i Hercegovine u prethodnoj kalendarskoj godini a koja nema ni imovine iz koje se mogu podmiriti troškovi tražene pravne pomoći

Ne smatra se građaninom lošeg imovnog stanja osoba koja živi u zajedničkom kućanstvu sa punoljetnim članom svoje obitelji, a koji je takvog imovinskog stanja da je u mogućnosti da snosi njegove troškove odvojnih usluga.

Kod utvrđivanja lošeg imovinskog stanja građanina iz stavka 2. ovog članka, neće se uzimati u obzir prihod i imovina članova obitelji korisnika pravne pomoći, koji sa njim žive u zajedničkom kućanstvu a protivne stranke su u postupku.

Pravo na besplatnu obranu i zastupanje u kaznenom postupku ima i osoba koja nema prebivalište na području Županije, pod uvjetima propisanim zakonom koji uređuje kazneni postupak u Federaciji Bosne i Hercegovine.

POSTUPAK OSTVARIVANJA PRAVA NA BESPLATNU PRAVNU POMOĆ.

O zahtjevu za pružanje besplatne pravne pomoći, o djelomičnoj naknadi troškova postupka i o otkazivanju odobrene pravne pomoći odlučuje direktor nadležnog tijela rješenjem, bez odgađanja, a najkasnije u roku od petnaest (15) dana od dana podnošenja zahtjeva, odnosno utvrđivanja uvjeta za otkazivanje odobrene pravne pomoći, sukladno odredbama federalnog zakona kojim se regulira upravni postupak.

Protiv rješenja korisnik ima pravo uložiti žalbu u roku od osam (8) dana od dana prijema rješenja.

Žalba na rješenje, koje je donio direktor nadležnog organa, podnosi se ministru pravosuđa, koji o žalbi odlučuje u roku od petnaest (15) dana.

Protiv rješenja donesenog po žalbi nezadovoljna stranka može pokrenuti upravni spor pred nadležnim sudom.

Povrat troškova postupka

Kada je korisnik potpuno ili djelomično uspio u postupku, dosuđeni mu i isplaćeni troškovi postupka, na zahtjev nadležnog tijela, dužan je da vrati u proračun Županije iznos troškova ostvarenih po osnovu odobrene besplatne pravne pomoći, o čemu se donosi posebno rješenje. Na rješenje primjenjuju se odredbe članka 19. ovog zakona.

Obveza vraćanja sredstava

Kada se u toku postupka donese rješenje o otkazivanju besplatne pravne pomoći zbog zloupotrebe prava na besplatnu pravnu pomoć ili se utvrdi da su se financijske prilike korisnika ili članova njegovog obiteljskog kućanstva bitno izmijenile tako da je isti u mogućnosti potpuno ili djelomično vratiti troškove za pruženu pravnu pomoć, korisnik je dužan vratiti u proračun Županije sredstva utrošena na pružanje pravne pomoći, o čemu se donosi posebno rješenje.

Na rješenje primjenjuju se odredbe članka 19. ovog zakona.

ZAVODI ZA PRUŽANJE BESPLATNE PRAVNE POMOĆI

1. Kantonalni zavod za pružanje besplatne pravne pomoći – Sarajevo

Adresa: Branilaca Sarajeva 21, 71000 Sarajevo

Telefon: +387 33 275 660

2. Kantonalni zavod za pružanje pravne pomoći – Goražde

Adresa: Ferida Dizdarevića bb, 73 000 Goražde

Telefon: +387 38 221 270

3. Kantonalni zavod za pružanje pravne pomoći – Tuzla

Adresa: Džafer mahala 51, 75000 Tuzla

Telefon: +387 35 369 391

4. Kantonalni zavod za pružanje pravne pomoći – Bihać

Adresa: Viteške brigade 10, 77 000 Bihać

Telefon +387 37 224 192

5. Županijski zavod za pravnu pomoć – Široki Brijeg

Adresa: Trg Gojka Šuška 3D, 88220 Široki Brijeg

Telefon+387 39 704 804

6. Kantonalni zavod za pravnu pomoć – Zeničko-dobojski kanton

Adresa: Kočevska čikma 1, 72000 Zenica

Telefon: +387 032 460 760

7. Županijski zavod za pružanje pravne pomoći – Kanton 10

Adresa: Gabrijela Jurkića 8a, 80101 Livno

Telefon: +387 34 / 206-334

8. Županijski Zavod za pružanje pravne pomoći – Županija posavska

Adresa: Trg 1, 76290 Odžak

Telefon: +387 31 736 507

9. Županijski zavod za pružanje pravne pomoći – Mostar

Adresa: Alekse Šantica 8, 88000 Mostar

Telefon: /

PROPISI KOJI UREĐUJU SISTEM BESPLATNE PRAVNE POMOĆI U BOSNI I HERCEGOVINI

U Bosni i Hercegovini se primjenjuju zakoni koji reguliraju oblast besplatne pravne pomoći, kako slijedi:

- Zakon o pružanju besplatne pravne pomoći (“Službeni glasnik BiH”, broj 83/2016) nivo Bosne i Hercegovine;
- Zakon o ostvarivanju prava na besplatnu pravnu pomoć u Republici Srpskoj (“Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 67/2020);
- Zakon o kancelariji za pravnu pomoć Brčko Distrikt BiH (“Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH”, broj 19/07 i 23/19);
- Zakon o pružanju besplatne pravne pomoći (“Službeni glasnik USK”, broj 22/2012, 03/2016 i 7/2024) za Unsko-sanski kanton;
- Zakon o pružanju besplatne pravne pomoći (“Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj:1/2014) za Zeničko-dobojski kanton;
- Zakon o pružanju besplatne pravne pomoći (“Službene novine Kantona Sarajevo”, broj 1/12, 26/14, 40/17 i 19/2023), za Kanton Sarajevo;
- Zakon o pružanju besplatne pravne pomoći (“Službene novine BPK”, broj 02/13), za Bosansko-podrinjski kanton;
- Zakon o pružanju pravne pomoći (“Službene novine Posavskog kantona”, broj 06/2020) za Posavski kanton;
- Zakon o pružanju pravne pomoći (“Službene novine TK”, broj 17/2023), za Tuzlanski kanton;
- Zakon o pružanju besplatne pravne pomoći (“Službene novine HNK-a”, broj 07/2013) za Hercegovačko - neretvanski kanton;
- Zakon o županijskom zavodu za pravnu pomoć (“Narodne novine ŽZH”, broj 05/08, 04/09, 20/13 i 10/17) za županiju Zapadnohercegovačku;
- Zakon o pružanju besplatne pravne pomoći (“Narodne novine Kantona 10/ HBŽ”, broj 09/16) za Hercegbosanski kanton/Kanton 10 – Livno.

Vodič za besplatnu pravnu pomoć nastao u okviru projekta "Besplatna pravna pomoć za osobe s invaliditetom" koji je finansijski podržalo Federalno ministarstvo rada i socijalne politike.

**VLADA FEDERACIJE
BOSNE I HERCEGOVINE**
FEDERALNO MINISTARSTVO
RADA I SOCIJALNE POLITIKE

